

8JH-32

89.

Gazmend Kongoli

GAZMEND KONGOLI

854-32

K. 88
SHTETIA BOTONJESE

S

MALI

NOVELË

1548

40242

SHTETIA BOTONJESE «NAIM FRASHËRI»

Sa mori fund thirrja e mbramjes, ai i kërkoi leje komandantit të kompanisë, që të shkonte në magazinë. Të tjerët do të banin shetitjen e mbramjes. Ai nderoi komandantin dhe u largue nga rreshti. Të gjitha repartet po merrnin komandën për fillimin e shetitjes. Urdhnat e komandantëve të togave dhe kompanive kryqzoheshin dhe përziheshin në sheshin e madh të repartit. Edhe shkapetjet e këpucëve të ushtarëve në kalldramin e sheshit të madh kryqzoheshin dhe përziheshin në errësinën midis fjetoreve. Vetëm ushtari që kërkoi leje për të shkue në magazinë kalonte përbri dhomave kulturale-arsimore. Ai hoqi dorashkën e dorës së djathtë, nxori shaminë nga xhepi i kapotës dhe fshiu hundët. Ai ishte në qoshen e murit të dhomës së fundit kulturale-arsimore dhe ktheu kokën pas. Të gjitha repartet e rreshtueme njani mbas tjetrit nisën të lëvizin me një hap. Me hapin e parë filluen edhe kangët. Kompanitë këndonin kangë të ndryshme dhe kangët përziheshin dhe ngatërroheshin njana me tjetrën, por ushtari që kishte qëndruar në qoshe të murit të dhomës kulturale-arsimore e dallonte mirë kangën e kompanisë së tij. Pastaj ai veshi përsëri dorashkën dhe u kthye majtas në qoshe të murit. Rruga zbriste tatëpjetë dhe ai shpejtoi hapat. Përpara tij errësina ishte ma e dendun, pemët e lisat anës rrugës ishin shumë të zeza. Vetëm rruga e ngushtë e shtrueme

me zhavor fekste pak në ngjyrë hini të errët. Ai ecte me hapa të vogla e të shpejta dhe nuk po mendonte asgja, por menjherë i shkrepri në mend, megjithëse nuk mërdhifte fare se koha binte erë për borë.

«Sonte do të fillojë të bjerë edhe këtu borë», mendoi ai.

Ndjente një kënaqësi të madhe në të gjithë trupin, tek po përfytyronte borën që kishte lanë dje atje në mal. I vinte mirë kur i fërkohej qafa në jakën e ashpër të kapotës dhe i shtohej ndijimi i ngroftësisë. «Sonte do të fillojë të bjerë edhe këtu borë», mendoi përsëri dhe ngriti kokën. Qielli ishte i errët, i ftoftë.

Në magazinë kujdestari i kompanisë ja kishte ba të gjitha gati. Dhe po e priste.

— Ja, — i tha kujdestari, — dy palë këpucët. Futi në fund!

Kujdestari i tregoi dy palë këpucët ushtarake që qenë në buzë të tryezës së gjatë në hyrje të magazinës dhe, tue shpalosë një çantë të madhe shpine, i hapi mirë grykën dhe ja mbjati me të dy duert.

— Futi në fund, — i tha.

Ushtari mori dy palë këpucët e lidhuna njana me tjetrën dhe i rregulloi mirë në fund të çantës së madhe.

— Tashti pakon e barnave, — i tha kujdestari tue ja tregue me kokë.

Ushtari mori pakon. E rrotulloi nëpër duer. Ishte ma shumë e gjatë se e gjanë.

— Fute ijas, — tha kujdestari.

Ushtari tha:

— Ta hapim e t'i fusim ca nëpër këpucë. Edhe po të laget çanta...

— Mirë, — tha kujdestari. — Hape!

Ushtari shpalosi letrën e trashë të ambalazhit. E shpalosi ngadalë e me kujdes. Mbrenda në pako tringëllinin disa shishe. Kur e hapi krejt, pa tri shishe të vogla. Të tjerat ishin kutia të ndryshme të vogla; kishte edhe ma të mëdhaja, katrore dhe petashuqe, të tjerat stërgjate, me etiketa të bukura me gërma të mëdha e të vogla me ngjyra të ndryshme. Kishte edhe qeska të vogla prej letre. Kishte fasho dhe pako të rrumbullakta pambuku.

Të dy së bashku, kujdestari dhe ushtari, nisën të mbushnin këpucët, tue i futë kutiat e qeskat e barnave me kujdes, në mënyrë që këpucët të merrnin sa ma shumë.

— Shisheet e pakot e fashove e të pambukut mblidhi me letrën, — i tha kujdestari.

Ushtari i mblodhi me letrën e ambalazhit dhe bani një pako jo aqë të bukur siç qe në fillim. I gjeti vend mirë, sipër këpucëve. Pastaj futi në çantë me radhë bukët dhe nëpër to, anash ku kish boshlliqe, rراسi kutiat e konservave dhe qeset me oriz e makarona. Çanta u mbush kështu plot e përplot. Gryka nuk i mbyllej mirë, por ai e rregulloi aqë bukur, sa që asnjë nga kutiat e konservave që kishte shtruar sipër nuk mund të binte. Çanta ishte gati dyfish e ca ma e madhe nga çantat personale të zakonshme të ushtarëve, por ai e dinte se kjo mbahej ma mirë në shpinë. Ai kishte mbajtur edhe herë të tjera çantë të tillë të madhe. E vendosi në buzë të tryezës. I shtrini mirë rrypat. U kthye me shpinë dhe përkuli gjunjët. Kujdestari

e ndihmoi të fuste krahët në të dy rrypat kryesorë. Ai i lidhi mirë në gjoks e u çue drejt. Falenderoi kujdestarin, mori leje të largohej, nderoi, u kthye ushtarakisht dhe doli nga magazina. Megjithëse në magazinë drita e elektrikut nuk kishte qenë shumë e fortë, kur doli iu duk errësina shumë e madhe. Por ai e dinte mirë rrugën për t'u kthye në fjetore. U nis. Kangët e shetitjes së mbramjes nuk ndigjoheshin ma. Qetësia ishte e madhe.

Mbas disa hapave atij iu mësuen pak sytë në errësinë dhe nisi të ecë ma i zhdërvjelltë. Si bani një copë rruge, i erdhi në mend diçka dhe nisi t'i shpejtojë hapat. Iu kujtue letra. Mbasdite tek sa rrinte në dhomën arsimore-kulturale shkroi një letër për të vëllanë. I vëllai kishte shkue ushtar. Ishte ushtar i ri sivjet. Dy-tre muejt e parë ushtarin e ri e merr malli shumë për shtëpinë, për familjen, për shokët, e fshatit dhe pret përditë letra.

Tue mendue për të vëllanë, ai sillte në mend përfytyrimet e veta të vitit të parë, mallin që kishte dhe letrat që shkruente vetë gati ditë për ditë, sidomos ata dy-tre muejt e parë. Pastaj përsëriste me mend këshillat që i kishte shkruar në letër të vëllait. Kjo ishte letra e katërt që do t'i dërgonte dhe në çdo letër i kishte çue të vëllait mjaft këshilla. I vëllai sikur i dukej pak i papjekun. Jo se ja kishte frikën mos të bante ndonjë marrëzi, por kishte qejf që ai të ishte shembullor, sepse ishte edhe ma i mençëm. Ai duhej të bahej ma i zoti. Ai mund të shkonte edhe në shkollë ushtarake për t'u ba oficer, mbasi të kryente shërbimin. Ai po të donte mund të bahej oficer shumë i zoti. Po nëqoftëse ai nuk donte të bahej oficer, mund të

bahej shumë i zoti për çfardo që të kishte qejf.

Këto nuk ishin këshilla që i kishte shkruar vetëm në këtë letër dhe tashti po i mendonte për herë të parë. Ai ja kishte thanë sa herë të vëllait se ishte shumë i mençëm e mund të bahej shumë i zoti për çfardo që të kishte qejf.

Edhe kur iu afrue fjetoreve ai shpejtoi mjaft që të arrinte në shtratin e vet pa i pasë zanë ende gjumi shokët. Zijanë që kishte pranë shtratit të vet e zinte menjherë gjumi, sa vinte kokën në jastëk. Ai donte t'ja linte letrën Zijait për t'ja dhanë të nesërmen postjerit të repartit, se Zijai ishte shumë i kujdesshëm. Po fundi i fundit mund t'ja linte edhe Sotirit. Edhe Sotiri ishte shumë i kujdesshëm. Por, si dukej, të gjithë tashti i kishte zanë gjumi. Ai u vonue dhe ushtarët i ze shpejt gjumi.

Në fjetore kishte qetësi ma të madhe se jashtë. Ushtari i shërbimit ecte në majë të gishtave dhe kontrollonte në gjysëm errësinën e fjetores se mos ndonjani nuk ishte mbulue mirë.

Me çantë në shpinë ai ndaloi pranë tryezës në hyrje të fjetores. Aty kishte mjaft dritë. Lampa e vogël elektrike në hyrje të fjetores përhapte një dritë të zbehtë. Ai nisi të zgjidhë çantën. U kthye me shpinë nga tryeza, përkuli pak gjujët, derisa çanta u mbështet mirë në tryezë. Nxori krahët nga rrypat anësorë dhe u çlirue nga çanta. E mori pastaj çantën nër duer tue e kapë nga rrypat dhe mengadalë, që të mos bante zhurmë, u drejtue për te shtrati. Në koridor midis shtretënve u takue me ushtarin e shërbimit. Ishte Kamberi i kompanisë së tij.

— Do nisesh nesër?

— Me mëngjes.

— I more të gjitha?

— Po.

I uli pak duert dhe e takoi çantën përtokë.

— E paske dingas. Ka për ta nxjerrë shpirtin. Gjithë ajo rrugë e gjatë! Deri ku ka ra bora?

— Në qafë të malit pardje, kur erdha, e lashë gati një pëllambë.

— Po nuk pat ra borë, deri në qafë e ke ma lehtë. Por mund të ketë ra përsëri.

— Sonte them se ka për t'ja shtruve edhe këtu.

— Hajt vëlla, udhë të mbarë! Të fala shumë edhe Skënderit edhe Taqos! Natën e mirë!

— Skënderin e lash sëmurë.

— Pse? Ç'ka?

— S'e di. Ethe të larta. Natën e mirë.

U përçafuen. Kamberi vazhdoi të kontrollojë ushtarët që flinin. Ai ngriti çantën peshë dhe u drejtue për te shtrati. La çantën për tokë. Nisi të xhvishej. Tue u xhveshë u çue dy-tri herë në majë të gishtave të shikonte në se i kishte zanë gjumi shokët pranë shtratit të tij. Edhe Zijai edhe Sotiri po flinin. Mendonte për letrën e të vëllait. I vinte keq t'i zgjonte shokët. Ata posa i kishte zanë gjumi. Kapotën edhe xhaketën i hudhi mbi shtrat. U ul të hiqte këpucët. Do ta fuste letrën në çantën e Zijait dhe nesër posa të binte buria, do t'i thoshte Zijait të mos harronte t'ja jepte letrën postjerit. Palosi pecet dhe i vu sipër këpucëve dhe këpucët i rregulloi pranë kambës së majtë të shtratit të vet. Ngjiti nalt çantën. Hypi sipër. Vendosi çantën te pezuli i mbrendshëm i dritares që binte te kryet e tij. Hapi bataniet e shtratit. Hudhi kapotën sipër batanieve. Palosi xhaketën dhe e vendosi për-

tej jastekut. Hoqi pantallonat, i palosi edhe ata dhe i vu mbi xhaketën. Atij i dukej se s'po mendonte asgja, kur kujtoi letrën që harroi ta nxirrte nga xhepi dhe s'i erdhi mirë që u ba harraq. Mendja e tij në ato çaste bluante te rruga që do të bante nesër, te bora në se do të binte sonte apo jo, te shokët që prisnin ushqimet, barnat, këpucët. Dhe kishte harrue të nxirte letrën nga xhepi. Shpalosi përsëri xhaketën, nxori zarfin, u ngjat te kryet e Zijait dhe i mori çantën. E zgjidhi, futi zarfin brenda, e lidhi mirë dhe ngadalë e me kujdes e vu përsëri në vend. Zijai flinte si qingj. Të vinte keq ta zgjoje. Nesër posa të binte buria, do t'i thosh se në çant i ka futë letrën për të vëllanë e të mos harronte t'ja jepte postjerit.

U fut në shtrat. I shkuen mornica tue u mbulue. Dhe u mbulue mirë e mirë, rراسi bataniet nga shpina, e te qafa dhe ashtu në ijë nuk lëvizi ma. Shetiti sytë tutje në gjysmë errësinën e fjetores. Dikush po gërhiste me të madhe. Deri në atë çast ai as që e kishte ndigjue gërhitjen e madhe që vinte përtej tetë a nandë shtretënve, kurse tashti menjherë iu duk shumë shqetësuese. Por mbas pak ai nisi të mendojë shumë gjana që kishin lidhje njana me tjetrën e shumë të tjera që s'kishin lidhje fare midis tyne dhe e harroi e s'po e ndigjonte ma gërhitjen e madhe, megjithëse gërhitja sa vinte dhe shtohetj.

Sa po e koste gjumi, dikush që flinte foli me za të naltë dhe atij iu trazue gjumi. U kthye në anën tjetër nga Zijai. U mundue të mbulohej përsëri mirë, rراسi bataniet nga shpina e ma fort te qafa, por iu duk se nuk mundi të mbulohej aqë

mirë sa radhën e parë. U mundue ta vendoste mirë krahun që kishte zanë nën te dhe mbylli sytë. I hapi një çast dhe vrejti Zijanë. Zijai flinte i qetë. Dhe ai përsëri mbylli sytë. Mendoi për porosinë e letrës, që të mos harronte nesër me ia thënë Zijait. Pastaj nuk deshi të mendonte asgjë më.

Gjumi e zu shpejt, nuk zgjati dhe ai nisi të shofë andrra. Zakonisht ai nuk shifte andrra, por sonte atij i doli në gjumë vajza e xha Birkos. Ai nuk e kishte pa asnjherë në andërr vajzën e xha Birkos, Zenepen, as në ushtri as në shtëpi. Ajo ishte mjelëse, në kooperativë; që një vajzë shumë e turpshme. Megjithëse ishin fqij, kurrë ndonjiherë nuk kishte folë me te, se ajo ishte shumë e turpshme dhe skuqej shpejt. E dinte se kishte qejf ta vështronte gjithmonë, por sepse kishte qejf ta vështronte kur kalonte ajo, ai nuk kishte mendue shumë. Dhe prandaj ndoshta nuk e kishte pa asnjherë në andërr as atje në shtëpi para se të vinte ushtar, as këtu që prej një viti e ca në ushtri. Por sonte atij i doli në gjumë pikërisht Zenepja e veshun me një fustan të bardhë. Ajo ishte zbathun dhe ecte ngadalë. Që kohë pranvere, po për çudi kish ra borë e madhe dhe ai nuk ja shifte ma kambët e zbathuna Zenepes, se ia mbulonte bora deri në gju. Kurse sipër gjunit vinte fustani i bardhë, borë i bardhë. Bile nuk ishte fare fustan ai. Ishte endun bora si cohë e bardhë dhe fustani ishte krejt prej bore. Dhe Zenepja nuk mërduhite fare. Ajo qeshte dhe në të dyja faqet i krijoheshin dy quka të vogla. Dhambët i zbardhnin e i ndrinin si bora dhe buzët i skuqnin flakë.

Ai vunte, dridhej e shtrëngohej në gjumë, se

mos ajo mërdhifte. Zenepja, i çfaqej e veshur me fustan bore, por ajo qeshte e i gëzohej atij fustani, si lozonjare. Asaj i vinte erë pishë. E ndjente ai edhe në gjumë këtë erën e pishës dhe nëpër gjumë mendoi se mos asht fik zjarri. Ai nuk shifte ma andërr, ishte gjysëm nëpër gjumë dhe kujtonte se ishte atje sipër qafës së malit në nënrepartin e tij të dislokuem, ku ishte fikë zjarri që ndiznin midis, kur flinin. U çue në brryl dhe hapi sytë e menjherë ra në mend se ishte në fjetore. Ktheu kokën nga dritarja. Pezuli nga jashtë zbardhte. Zgjati dorën dhe fshiu xhamin e veshun me avull në një vend. Në blanën e fshime të xhamit u kolomendën, dy pllaze bore atje përtëj në errësinë dhe atij i përshkoi trupin një rrëqethje.

U zhyt në bataniat, tërhoqi pak kapotën që i kishte rrëshqitë anash dhe mbylli sytë. Kujtoi andrrën që kishte pa dhe vuni buzën paksa në gaz.

Gjithë kohën derisa ra buria, atij iu duk se nuk fjeti ma. Përfytyrimet që kërkonte midis marramendjes së gjumit dhe copëzat e andrrave që i përftonte gjumi, atij nuk iu dukën fare si gjumë. Bile kur do të binte buria, ai e dinte këtë dy-tre minuta përpara dhe priti nëpër gjumë zanin e saj.

Ra buria. Ai qe ndër të parët që kërcëu ndejun mbi shtrat. Klithën ushtarët e shërbimit me thirrjet e tyne të gëzueshme: «Çou!» Ai zgjati dorën dhe fshiu përsëri xhamin e veshun me avull. Ishte ende natë. Në blanën e fshime të xhamit shifej vetëm errësina. «Nuk binka ma borë», mendoi ai. Dhe i erdhi mirë.

Fjetorja u gjallnue. Ushtarët nisën të vishen me shkathtësi.

— Zija! — e tundi ai nga supi. — Çou!

Zijai hapi sytë, kërceu drejt e në kambë. Rroku pantallonat.

Me pantallonat nër duer u çue edhe ai.

— Zija, — i tha, — në çantën tande kam fut një letër për tim vëlla. Mos harro t'ja japësh post-tjerit.

— Ti do nisesh? — pyeti Zijai.

Ai po rregullonte shtratin.

— Njitash, — tha.

Zbritën të dy poshtë për të mbathur këpucët. U ulën pranë njani tjetrit dhe mblidhnin kambët me pecet.

— Qenka ftofët! — tha Zijai, — si do jetë koha?

— Borë! Paska ra borë! — thirri dikush me gëzim andej nga hyrja e fjetores.

— Ka ra borë, — tha ai dhe u ngjit përsëri nalt në shtrat. Tërhoqi çantën, dhe kapotën.

E veshi kapotën dhe u mbërthye mirë. Mandej lidhi rrypin. Zijai nisi ta ndihmojë për të ngarkue çantën në shpinë.

— Të lutem, Zija, se mos të del nga mendja. Letrën. Në çantën tande e ke. E futa mbramë, se ti po flije.

— Mos kij merak, — tha Zijai.

— E, po nisesh? — e pyeti Sotiri.

— Po, Sotir.

— Hajt të qoftë rruga e mbarë e na i ban të falë shokëve!

— Falemnderit.

E përqaften edhe Zijai edhe Sotiri. Ata të dy në këmisha të bardha e me peshqirë në supe vrapuen mbas të tjerëve për të dalë jashtë.

Fjetorja u zbraz. Ai me çantë në shpinë shkoi e ndaloi përballë armaturës. Numuroi me dorë nga e majta. Ndali tek automatiku i vet. E mori. E njipte edhe symbyllazi automatikun e vet, por ai gjithmonë kishte zakon t'i kontrollonte edhe numrin. Tamam ai ishte. E hudhi në krah dhe doli nga fjetorja. Bora kishte mbulue gjithshka dhe i vrau sytë.

Bardhësia e kishte mundë mugëtinën e agimit. Gjithshka ishte stolisun si nuse në të bardha. Ai kujtoi Zenepen që e kish pa në andërr me fustan prej bore. Vuni buzën në gaz dhe çapiti tutje.

Ushtarët në këmisha të bardha lëvrinin sa nga banjot te çezmat. Laheshin, fshiheshin dhe ktheheshin përsëri nëpër fjetoret.

Në sheshin midis fjetoreve qylymi i hollë e i bardhë i borës ishte i pashkelun. Rrazës së fjetoreve ishin rreshtue dy-tri palë gjurma. Ai kalonte nëpër ato gjurma dhe nuk e prishte bukurinë e qylymit të bardhë. Thëllëmi ia thau faqet. Mendoi t'i thoshte kujdestarit të kompanisë t'i jepte kokoren.

Ngriti sytë nga qielli. Ishte ende mjaft i errët e i ftoftë.

U paraqit në zyrën e kujdestarit. Kujdestari i tha vetë i pari për kokoren. I dha edhe dy karikatorë të mbushun.

Pastaj e porositi:

— Shko ha mëngjezin!

— Si urdhnon, shoku kujdestar! — tha ai dhe u nis për në mencë.

Nga sheshi midis fjetoreve vinte zani i komandës së gjimnastikës së mëngjezit.

Dhomat kulturale-arsimore dhe fjetoret duke-

shin si të përgjumura. Muret e tyne nuk dukeshin ma aqë të bardha sa ishin, se cipa e borës mbi çatitë e tyne zbardhonte ma shumë.

Edhe ai vetë e ndjente vehten ende si të përgjumun. Mendoi se s'kishte ba mirë që harroi të lantë sytë. Mendoi t'i ulë veshët e kokores, por e la për ma vonë, mbasi të hante mëngjezin, kur të nisej për rrugë.

Kur doli nga menca, ishte ba ditë fare. Bora dukej ma e bukur kodrave rreth e qark. Ma e bukur dukej nëpër pemët e lisat. Ato dukeshin si të veshuna me fustane të enduna prej fijesh bore. Ai e ndjente vehten të gjallë, të ngroftë.

Pati një të dridhun në të gjithë trupin. U kthye në hendek pas një gëmushe. Vështronte me kënaqësi siluetat e dushqeve të pudrosun me borë gjatë faqes së kodrës përballë. Pastaj uli veshët e kokores, i lidhi rrypat e vegjël nën mjekër. Vuni dorashkat. Me dorën e majtë tendosi rrypin e automatikut përpara dhe u nis nëpër rrugën që të nxirrte jashtë repartit.

Shtëpiat e oficerëvet në të dyja anët e rrugës ishin zgjue dhe nxirrnin tym të kaltërt nga oxnaqet.

Tek postblloku ai u përshëndosh me rojet dhe mori rrugën e makinave majtas.

Rruga kalonte përbri lumit. Majtas naltoheshin kodrat, djathtas sytë zbrisnin në lum. Ujët e lumit nuk ishte as shumë i kthjelltë as shumë turbullt. Ndoshta mund të ishte shumë i kthjelltë, por nuk dukej aqë i kthjelltë nga bardhësia e borës që shtrohej anash në të dy brigjet.

Ushtari, megjithëse nuk ishte i malluem për

bukurinë e borës, sepse kishte një muej e ca që jetonte me nënrepartin e tij atje nalt midis borës, prapsepapë këtu pranë brigjeve të lumit kënaqej me bukurinë që i jepte bardhësia këtyne viseve.

Atje ku ishte vendosun nënreparti i tij, në dislokim, bukuria e natyrës ishte ma e madhe, qoftë me borë, qoftë pa borë, por këtu poshtë, pranë brigjeve të lumit, bora sikur kishte ma hije, sikur ishte vetëm stoli. Kurse atje nalt ku do të shkonte ai, bora kishte mbretninë e vet. Dhe në mbretninë e borës nuk asht shumë qejf të rrish një muej e ca dhe pastaj edhe një muej e ca përsëri. Atje nalt në mal, në mbretninë e borës, qëndron shpirti revolucionar, burrnia, trimnia.

Dhe ushtari e la rrugën kryesore të makinave, mori majtas në një rrugicë kambzorësh. Nisi hapat e para të ngjitjes.

Djathtas, poshtë, lumi uturinte dhe jehona e uturimës merrte grykat tutje. Ushtari merrte kodrën brihjas. E përpjeta ishte e lehtë dhe ai kishte fillue të avullohej. As që e quente ngjitje këtë ai.

Kjo me të vërtetë nuk ishte ngjitje, po ta merrje me mend e sidomos po ta dije me pëllambë rrugën se nga do të kalonte e se ku do të ngjitej ai.

Për atë ende s'kishte fillue rruga dhe kënaqej tue hedhë sytë rreth e rrotull atyne viseve të bardha, që një ditë ma parë kishin pasë ngjyra të tjera, ngjyrat e zbehta të vjeshtës së perëndueme, të përzieme me ngjyrat e errta të dimnit. Sot bardhësia i kishte mbulue të gjitha gjanat e të gjitha ngjyrat dhe ia provonte një ndjenjë të çuditshme për madhësinë e natyrës. Pastaj numuroi me mend sa rrugë kishte ba ai gjatë jetës së tij, sa vende kishte pa.

Nuk kishte pa edhe aqë shumë vende. Fshatin e tij me fusha, kodra e male, me pllaja, përrej e gryka e njihte me pëllambë. Njihte edhe lokalitetin edhe qytetin. Kur e morën ushtar, kishte ecë mjaft me makinë e kishte kalue disa qytete të mëdhej e të vegjël, por s'mund të thoshte se kishte qenë në ato qytete. Pavarësisht nga kjo, ai sillte nër mend se sa rrugë kishte ba, sa kishte lëvizë gjatë jetës së tij nëpër vende të ndryshme.

Atë e kishte mahnit madhështia e natyrës. Bota asht mijra fish ma e madhe se sa të gjitha rruget e vendet që kishin pa sytë e tij.

Po ka edhe njerëz që kanë shetit shumë ma tepër. Ka njerëz që janë ngritë, që këndej dhe kanë shkue deri në Australi. Ai e kishte pa se çfarë ishte Australia në hartë dhe kishte mendue se si mund të shkojë njeriu aqë larg për të sigurue bukën. Ku nuk shkon njeriu! Njeriu asht ma i madh se natyra, ma i madh se bota. Madhështia e natyrës as që mund të krahasohet para madhësisë së njeriut.

Këpucët e tij e shtypnin me butësi shtresën e hollë të borës.

Gjurmat mbeteshin mbas tij dhe ushtari as që mendonte fare për to. Ai mendonte për madhësinë e njeriut. Dhe vehtja i dukej fare e vogël e pa randësi.

Ai me gjithë shpirt dëshironte të mos ishte pa randësi. Le të ishte i vogël, po jo pa randësi. Po në ç'mënyrë të mos ishte pa randësi? Kur mendonte kështu, ai dyshonte në vetvehte se mos kërkonte të dukej mbi të tjerët apo mos kërkonte t'i thurnin lavde. Jo. Ai as që lakmonte gjana të tilla.

Gjithmonë kishte dashun të mësonte shumë, të

punonte shumë. Donte të mos kishte asnji të metë, të ishte shumë i mirë, shumë i rregullt, shumë i vlefshëm për shoqinë. Ja, në këtë mënyrë dëshironte ai të mos ishte njeri pa randësi.

Dikur, jo shumë kohë ma parë, kur ruente bagëtinë e kooperativës, i kujtohej se dëshironte të ishte bari shembullor, jo për ta lavdëruar të tjerët, por të ishte bari shembullor sepse ashtu e donte atdheu. I donte aqë fort lopët, delet, sa që përpisqej me gjithë shpirt të ishte një bari shembullor për bagëtitë e tij të dashuara.

Ushtari mund të bajë punë shumë ma të mëdha se bariu, edhe ma të randësishme se bariu. Edhe dëshira ka ma tepër ushtari. Edhe horizont ma të gjanë ka ushtari. As që mund të krahasohet mendja e njeriut kur ka qenë bari, me mendjen e tij kur asht ushtar. Nuk numrohen dot sa gjana mëson bariu shembullor i kooperativës kur kryen shërbimin ushtarak.

Ai tashti po zbriste. Kodrën e kishte kaptue dhe po zbriste në një pllajë që kufizohej përball tij nga një mal i naltë. Ai ishte mali ku do të ngjitej. Ndaloi.

I hudhi sytë dhe iu ngjiti malit me sy deri në majë. Ai nuk do të ngjitej deri në majë. Kërkoi me sy naltësinë se deri ku do të ngjitej.

Sa herë e kishte ba këtë rrugë, gjithnjë e kishte ba zakon të ndalonte këtu dhe të vështronte qafën e malit në shpat të majtë, pastaj ndante me sy përgjysëm pjesën nga qafa deri në majë. Aty ishte baza e nënrepartit të tij. Dhe deri atje ai arrinte me një orë natë.

Qielli ishte lëmue e lëpi në një ngjyrë hini të ftoftë. Megjithëse koha ishte për borë, hëpërhë nuk kishte shenja që të niste të binte.

Në atë qetësi që shtrihej anembanë, ushtarit nuk iu duk vehtja pa randësi. Gjithë ai mal gjigand përball e të tjerë male mbas tij, gjith ajo hapësinë pa fund, e heshtun dhe e bardhë, kishin midis tyre vetëm një njeri, një ushtar. Ai ishte fare i vogël karshi tyre, por jo pa randësi.

Ai ishte ngarkue me detyrë t'u çonte shokëve ushqime, barna, këpucë. E ndjente vehten mjaft të zotin të kaptonte atë hapësinë të madhe, të heshtun, të bardhë, të ngjiste atë mal gjigand dhe t'u çonte shokëve ushqime, barna, këpucë.

Këtu, në këtë vetmi të madhe, në shpat të kësaj kodre e quente ai nisjen. Dhe pastaj nuk mendonte ma për arritjen. Ai e dinte se sa duhej të ecte, se ku kishte për të ndaluar për t'u shplodhun, se sa zgjaste kalimi i pllajës, sa mbante ngjitja deri në qafë, sa zgjaste fundi i rrugës si dhe ngjitja deri në pikën e dislokimit të nënrepartit të tij.

Ai ishte i përpiktë dhe e dinte edhe se kur do të arrinte. Vetmia, heshtja, lodhja nuk kishin asnjë randësi për te.

Nuk ishte hera e parë që e bante këtë rrugë. Po edhe sikur të ishte hera e parë? Ai s'donte dhe s'dinte kurrë të përkulej në jetë.

U nis tatëpjetë kodrës. Gjurmat e këpucëve të tij ngeleshin mbrapa të shpejta dhe pak të deformueme e të stërzgjatuna.

Gjithnji e kishin përgëzue për këtë rrugë të gjatë e të vështirë komandanti dhe shokët e nënrepartit të tij, kur arrinte atje nalt me ushqimet. E katra apo e pesta herë ishte kjo, nuk i kujtohej, por ai do të dëshironte të mos e përgëzonin ma, sepse asgja të jashtzakonëshme s'po bante ai. Po bante po

atë rrugë. Nëqoftëse ata e përgëzonin, ai do të kishte dashun të bante diçka ma të madhe ose të paktën të ishte ndonji rrugë edhe ma e gjatë edhe ma e vështirë. Ai nuk donte ta përgëzonin e ta lavdëronin të tjerët, kur s'kishte ba diçka ma tepër se sa kishte ba ma përpara.

Kur zbriti poshtë në pllajë e shkoi në mendje sa herë do ta bante këtë rrugë. Numuroi edhe për sa muej do të lirohej nga ushtria. «Unë nuk e dij tashti, tha me vehte, se ku më pëlqen ma tepër, në ushtri apo në kooperativë». Qeshi me vehte. «Nana më pret të lirohem e të martohem...» E ama me siguri do t'ia kishte vu syun ndonji vajze. «Kush të ka pëlqye ty, nanë?» Ajo s'e di se sa i pëlqente Zenepja atij. Po Zenepja e di? «Si s'e ndalova nji herë?» Ai po mendonte se po ta kishte ndalue, çfarë mund t'i kishte thanë.

«Zenepe..!»

Kështu do t'i kishte thirrë, por ajo do të ishte skuqë, do të kishte ulë kokën e s'do të ishte përgjigjë fare.

«Zenepe..!»

Tashti Zenepja qëndronte përball tij e veshun me vel prej bore. Ai ecte dhe ajo po në atë largësi i qëndronte gjithnji përpara.

«Zenepe, unë kam...»

Ajo nuk po skuqej, ajo qeshte. Ai nuk di se çfarë t'i thotë.

Qeshi edhe ai. Pse e përfytyronte Zenepen me fustan prej bore? E kishte pa mbramë në andërr ashtu, prandaj. Kurse ai do t'i fliste kur të lirohej nga ushtria e të kthehej në fshat, kur ajo të milte lopët në mbramje.

Ajo nuk do ta shifte kur të afrohej ai. Ai do të qëndronte te koka e lopës, do t'i fliste pa e pa as ai në fytyrë, as ajo dhe Zenepja nuk do të skuqej, por edhe sikur të skuqej, ai nuk do të mund ta shifte dhe kështu do të kishte guxim të vazhdonte t'ja thoshte të gjitha. Ajo do ta ndëgjonte pa ulë kokën e pa u largue, se as ajo nuk do ta shifte atë, kur ai të ishte tue folë.

«Si me telefon! «qeshi me vehte ai.

«Sa e mirë je, moj Zenepe... — pëshpëriti, -- do ta shofësh po s'të fola, sa të lirohem!»

Do të martohej me Zenepen, mendonte ai, dhe sa do t'i bahej qejfi nanës. E shkreta nanë sa ka vuejtë. «Babai na ka tregue sa herë, se ç'jetë të keqe ka kalue ai edhe nana», pastaj iu drejtue me mend të vëllait: «Prandaj të shkrova dhe në letër ashtu».

Ushtari kishte kalue gjysmën e pllajës dhe nisi të kujtojë jetën e robtueme të prindëve të tij, ashtu siç ja kishte rrëfye i ati.

Ai kujtonte rrëfimet e të atit dhe mundohej t'i përfytyronte të gjitha ato që i kishte tregue i ati, por shumë gjana ai vetëm i merrte me mend, dhe s'arrinte dot t'i përfytyronte.

Nisi të bjerë borë.

Ushtari hudhi sytë rreth e rrotull. Flokët e borës ishin të rrallë e të vegjël, por maja e malit ku do të ngjitej ai, nuk shifej ma. As qafa e malit në shpat të majtë të tij nuk shifej.

Mali ishte mbështjellë në tym e mjegull. Po ajo nuk ishte as tym as mjegull, veçse vallja e flokëve të borës, që me siguri atje kishte nisë mirë e shtruet, ndërsa këtu në gropë flokët e borës ishin

të rrallë e të vegjël. Erë nuk frynte dhe flokët e borës binin ngadalë si më nge.

Ushitari nuk mendoi fare për të shpejtue hapat e megjithatë i shpejtoi. Ai po i afrohej ngjitjes.

Po mendohej të kërkonte në se shifej që këndeje rruga e makinave që shkante bri malit dhe gjarpnonte tutje pa arritë në qafë. E dinte se që këndeje nuk mund të shifej ende rruga e makinave. Ai e dinte edhe sa duhej të ecte dhe ku mund të shifej rruga e makinave, por mendohej ta dallonte pak ma përpara se ç'e kishte pa zakonisht dhe shpejtonte edhe ma tepër çapet.

Zgjidhi rrypat e vegjël të kokores nën mjekër. Ndjente se ishte djersitë shumë dhe fytyra i digjte nga të nxehtit, megjithëse thëllimi i ftohtë ia freskonte vazhdimisht.

Nuk po e kuptonte pse ishte ba aqë shumë me djersë dhe pse po ndjente lodhje. I vinte inat që po ndjente aqë shpejt lodhje dhe nga marazi i shpejtonte edhe ma hapat.

— S'kam ecë as dy orë, — i tha vehtes, — dhe po lodhem kaq shpejt.

Nuk po i vinte re flokët e borës, që po shpesheshin. E kishte mendjen të arrinte të shifte rrugën e makinës në rrazë të malit, nga do të fillonte të ngjitej. Tue ecë shpejt, kërrusej ma tepër përpara dhe ndjente pak dhimbje në supin e majtë. Rrypi i çantës ja shtrëngonte ma fort krahun e majtë i cili i ishte lodhë nga pesha e automatikuf dhe nga që e mbante krahun të mbledhun dhe të tendosun.

Automatikun e nxori në krahun e djathtë. Në këtë krah nuk gjente pozicion të mirë, por ai

vendosi ta mbajë ashtu një copë rrugë, që të shplodhte të majtin.

Veshët e kokores i tundeshin me rrypat e hollë të zvarun teposhtë. Në lug të kurrizit ndjeu, që i rrodhi një curril djerse. Ndjente ngroftësi të madhe në shpinë nga shkaku i çantës. Çanta ishte e randë, por kishte gjetë vend mirë në kurrizin e tij.

Përpara syve i vërtiteshin flokët e bardhë të borës. Ata binin pranë e pranë njëri tjetrit, dridheshin e rrotulloheshin, binin pjerrtas tue shkue nga e majta në të djathtë dhe ishin shumë të shpeshtë. Ishin edhe të vegjël e të thatë. Binin në gjoks e në supe të tij dhe nuk treteshin, zinin vend në kaptë dhe po e zbardhnin krejt në gjoks, në supe.

Edhe dora e djathtë që mbante rrypin e automatikut që mbulue me borë, po ashtu dorashka edhe krahu. Kurse në fytyrë flokët e borës shkriheshin menjherë. Vetëm në vetullat nuk shkriheshin. Ai nuk i shikonte vetullat që i ishin zbardhë, por e ndjente që flokët e borës aty qëndronin për një farë kohe pa u shkri dhe deri sa shkriheshin ata që kishin ngjitë ma parë, të tjerë flokë bore të freskët zinin vend aty.

Në njëfarë vendi qëndroi vetëm një sekondë, mori frymë thellë dhe e nxori me forcë. Avulli që doli nga goja dhe nga hundët u përzie me flokët e borës që vërtiteshin si të marrun mendsh. Hoqi kokoren. Një gisht e ma tepër borë ishte shtruar mbi të. E shkundi, e vu prap në kokë dhe u nis.

— Ja filloi keq bora, — tha me za.

Dhe posa tha kështu, zani i vet iu duk i shqet-suem dhe përmbrenda ndjeu njëfarë shqetësimi.

E pastaj, mendoi... bora ka punën e saj, unë kam timen».

Posa ktheu majtas, në krah të djathtë, pa se po zbrisnin nga një kodër shtatë-tetë veta në njish-kolonë. Ishin fshatarë, me ç'dukej nga ai fshati që gjindej në anën tjetër të kodrës përball kodrës tjetër nga po zbrisnin ata.

Ushtari e dinte se ku bie tamam ai fshat. Kishte kaluar një herë andej, kur kishte zbritë nga mali. Andej binte pak ma larg dhe ai kur zbriste kalonte andej, kurse, sa herë që shkonte në mal, merrte këtë rrugën ma të shkurtën.

Edhe ata e panë edhe ndaluen pranë një rrap-i të vetmuem. Nisën të thërrasin:

— O... o... o!

Ushtari iu përgjigj edhe ai. Ata dukeshin si trunjtje të zij të ngulun pranë rrapit në borë dhe po të mos i shifje në lëvizje tek ecnin, nuk mund t'i dalloje për njerëz. Shtresa e borës nuk i kalonte dy-tre gishtat, sa as gjysmat e këpucëve nuk zhyteshin në te, por bora që binte ishte aqë e dendun tashti, sa gjithë hapësina anëmbanë dukej e mbytur në borë.

— Tungjatjeta, burra! — përshëndeti ushtari.

— Ngjatjeta e mirësevjen, — iu përgjigjën ata njëzani.

— Nga kështu, shoku ushtar? — pyeti ai i pari, që kishte në krah një «belgjikë».

Nga gojët e fshatarëve dilnin re të vogla avulli.

— Me shërbim, — tha ushtari.

Edhe nga goja e tij u lëshue një re e vogël e bardhë avulli.

— Futemi aty nën rrap, o shokë, — tha dikush nga fshatarët.

Të gjithë grumbull u çapitën dhe u strukën nën kunorën e ngarkueme me borë të rrapit të madh.

Fshatari, që ishte pranë atij me «belgjikë» në krah, nxori kutinë e duhanit.

— A po e ndez një herë, shoku ushtar? — dhe i zgjati kutinë.

— Të falemnderit, s'e pij.

— Tue shkue në repart, je? — pyeti ai me pushkën në krah. Edhe tha: — Bjeri këndeje nga fshati, bashkë me ne.

— Jo, — tha ushtari, — jam në qafë.

Nji djalë i ri midis fshtarëve u frynte duerve. Duert e tij ishin gjak të kuqe. Fshatari që nxori kutinë e duhanit, mori për vehte dhe ja kaloi kutinë shokut që kishte pranë.

Nji fshatar tjetër tha:

— Kjo borë nuk pushon, shoku ushtar. Ka për të ra gjithë ditën sot e gjithë natën.

Ushtari e vuni re mirë këtë që fliste për borën. Ishte plak i kërrusun pak, por dukej koc i fortë.

Kutia e duhanit erdhi në duert e plakut. Ush-tari vuni re se asnjë nga fshatarët nuk merrte cigaret e dredhuna të gatëshme. Ata merrnin nga një fije letër, e ngecnin midis dy gishtave në formë lugu dhe e mbushnin pastaj me pupë duhani.

Ai me «belgjilë» në krah tha:

— Ma mirë ktheu me ne në fshat sonte. Nesër nisesh me mëngjes.

— Ju falemnderit shumë, por jam me shërbim, — tha ushtari.

— Deri në qafë, me këte borë të del shpirti, — foli një fshatar tjetër, që kishte mbështjellë

veshët dhe gjysmën e fytyrës me një shami të kuqe.

— Në qafë, — tha një tjetër, — borën e ke deri në gju. Deri sa të arrish ti, kushedi sa do ta gjesh. Ne nga qafa zbresim.

Plaku tha:

— Ktheu me ne, o bir! Nesër me sabah, nis. Nesër hapet moti.

Dhe ndezi cigaren. Mbas tij e ndezën edhe të tjerët me radhë.

— Ju falemnderit shumë, shumë, por jam me shërbim. Duhet pa tjetër të shkoj sonte në qafë — tha ushtari.

Fshatarët nuk gjetën fjalë se çfarë t'i thoshin. Heshtën. Ai ma i riu u frynte vazhdimisht duerve dhe numuronte në vend me kambë. Ai nuk pinte duhan.

Ushtari foli:

— Hajt ju qoftë rruga e mbarë, burra!

— Të mbarë e paç, shoku ushtar, — iu përgjigjën shumica.

Ai që kishte nxjerrë kutinë e duhanit, e nxorri prap, e hapi, mori të gjitha cigaret e dredhuna dhe ja zgjati ushtarit:

— Merri këto, o shoku ushtar, se i ke për rrugë!

— Të falemnderit, po unë s'e kam pi asnjherë.

— Merri, merri, se në ushtri mësohet duhani! Merri se na ngelet qejfi! Po s'i pive vetë, jepua shokëve!

Ushtari hoqi dorashkën i mori, që mos t'i ngelej qejfi fshatarit dhe i futi në xhepin e kapotës.

— Urdhno edhe këtë shkrepse, ta keshë, —
i tha ai ma plaku.

— Ju falemnderit, — tha ushtari.

— Të priftë e mbara, o bir! — tha plaku me
za të mbytur.

Fshatarët njani mbas tjetrit morën drejt kodrës tjetër, përball asaj që po zbrisnin. Ushtari ndoqi gjurmat që kishin lanë fshatarët andej nga kishin ardhë. Ata zbrisnin kodrën. Ushtari ngjitej.

Ktheu një herë kokën prapa dhe i pa ata. Ata dukeshin tashti si trungje të zij të zhytur në borë. Bora po hidhte vallen e saj të vrullshme. Ushtari arriti në majë të kodrës, ndaloi, u kthye të vështrojë fshatarët se ku kishin arritë, por ata nuk dukeshin ma. Ai mendoi se po të mos ishte bora që bin-te aqë e dendun, ata duhej të shifeshin që këndeje nga maja e kodrës.

Pastaj mendoi të ulej pak, një pesë minuta, sa të merrte frymë. Tha të pinte edhe një nga cigaret që i dhanë fshatarët.

Gërreu e shpërndau borën me kambë në një vend të vogël sa të ulej.

I vinte çudi që do të pinte cigaren e parë. Gjithmonë ishte habitë se si mund ta fillonte njëri duhanin. Ai sot do të fillonte ta pinte të parën cigare dhe nuk po e fillonte as nga dëshprimi, as nga gëzimi, po ashtu kot.

U ul, shtrini njanën kambë përpara dhe u mbështet pas te çanta. Hoqi automatikun, e mbështeti edhe atë ijas te çanta, me qytën në borë. I hoqi të dyja dorashkat. Nxori nga xhepi i kapotës një cigare dhe kutinë e shkrepse. Cigarja ishte e trashë nga një anë dhe vinte e hollohej pak nga

ana tjetër. Ishte shumë rehatë kështu i ulun, i mbështetun gjysëm i shtrimë, por mendoj se s'duhej të qëndronte mjaft kështu. «Sa të pij cigaren», mendoj dhe e nderi.

E thithi me frikë. U kollit. Nuk iu duk hiç i mirë tymi i duhanit. Por duhani në ushtri mësohej. Dhe donte të çlodhej pak. Do të çlodhej derisa të mbaronte cigaren. Dhe e thithi përsëri. Prap e thithi dhe i vinte mirë jo nga tymi i duhanit, por nga që po çlodhej.

Tymi i duhanit dilte nga goja e tij si re ngjyrë nini dhe shpërndahej ndërmjet flokëve të borës, që tashti dukeshin si ma të rralla. Ushtari ngriti sytë nalt. Kujtoi se bora nuk po binte aqë shumë sa binte kur ai që në kambë, por jo, ajo binte po aqë e dendun dhe e shpejtë. Bile tashti ishte edhe ma e imtë dhe flokët e saj vërtitëshin ma shpejt. Aty në majë të kodrës frynte erë dhe ai s'duhej të qëndronte shumë. Nuk donte të çohet. I vinte mirë aty ndejun. Mendoj një herë të çohet posa të fiket vetë cigarja që nxirrte ende tym mbi shtresën e bardhë të borës, por në çast i tha vehtes me za:

— Hajt, çou tashti, se s'kemi kohë për lojna!

Ngjeshi dorashkat, rrokë automatikun, u çue në kambë, e hudhi në krah automatikun, u shtryq si të ishte çue nga gjumi dhe u nis. Në shpinë ndjente të ftoftë. I ishte ftofë djersa. Shpejtoi hapat. I vinte pak liksht. Kambët sikur i ishin mpi pak, por nuk e pati vështirë të shpejtonte, se rru-gën e kishte në zbritje. Bora tashti binte me erë të ftoftë dhe i qorronte sytë.

«Si duket asht fillimi i stuhisë», mendoj. «Nuk duhej të kisha qëndrue fare», tha me vehte. Pas-

taj tha: «S'ka gja, u shplodha pak. Tashti, pa arri-
të në qafë, nuk ndaloj ma».

Sytë i mbante gjysëm të mbyllun, se flokët e borës vërtiteshin me furi dhe i përplaseshin me vërtik në fytyrë.

U mundue të vështronte tutje drejtë malit, por vallja e bardhë e borës nuk të linte të shikoje as dhetë hapa përtej. Ai dëshironte ta shifte, ta kishte gjithmonë para syve malin, jo se nuk dinte të orjentohej. Ai edhe natë edhe stuhi të ishte, dinte se nga duhej të shkonte, por megjithatë kishte qejf ta maste malin me sy, ta ndante pjesë-pjesë rrugën që do të bante.

Nisi të mendojë ç'i vinte në mend. Vehten e ndjente fare mirë tashti, shumë të fortë dhe plot gjallni. Mund të çante jo vetëm tufanin e borës, po edhe malet me borë deri në gju, deri në brez, deri në fyt.

«Çfarë do të thoshte tashti, xhaja, po të më shifte midis këtij tufani?» mendoi ai. Dhe iu mburr pak vehtes, sepse iu kujtuen historitë e xhajës së tij gjatë luftës nacional-çlirimtare. Ai kishte vuejtë shumë nëpër male. Partizanët kishin kaptue malet me borë edhe zbathun. Nji dimën të tanë xhaja i tij kishte bredhë maleve me opinga lëkure copë-copë, pa pallto të madhe, i krymbun në morra. Kishte fjetë në borë, me bukë e pa bukë. Po kishte luftue si trimat. Anmikun përpara, të ftoftin e urinë pranë dhe pushka bamp. «Eee... ju të rijtë sot, s'ja dini kimetin kësaj jete! Ju e keni gjetë fushë me lule...» Këto ishin fjalët e xhajës, që i tingllonin në vesh atij. Dhe men-

donte: «Çfarë do të thoshte ai tashti, po të ishte këtu bashkë me mue?»

«Jo more xhaj, do t'i thoshte ushtari atij, edhe ne të rijtë e soçëm gjaku i juej jemi. Vërtet s'asht ndoju heroizëm i madh të çashë nji tufan bore i veshun e i mbathun për bukuri dhe pa asnji anmik përpara e me barkun plot, por po të jetë nevoja edhe ne nuk do t'i bajmë bisht as anmikut as të ftoftit, as urisë... edhe ne gjak nga gjaku i juej jemi».

Ai do t'i mbante mend që t'ia thoshte të gjitha këto xhajës. Jo për mburrje por gjithnji e kishte vra ndërgjegja nga fjalët e xhaxhait. Mos vallë me të vërtet të rijtë e soçëm e kanë gjetë jetën të shtrueme me lule dhe lakmojnë vetëm fusha me lule. Jo, ai vetë nuk kishte lakmue fusha me lule. Gjithmonë punës së vështirë i kishte vu gjoksin, detyrës së vështirë i kishte dalë zot, të përpjetës së vështirë i kishte dalë mbanë.

A kishte të rij nga ata që lakmojnë vetëm fusha me lule? Po, kishte, megjithëse nuk duhej të kishte. Gjithkush duhej ta kuptonte, se njeriu në jetë nuk duhet të lakmojë vetëm fusha me lule, se atëherë qulloset, prishet, merr të tatëpjetën. Por ja që këte s'e kuptojnë të gjithë. Kryesore për të rijtë asht edukimi me frymën e vijën e Partisë. Për ushtarët e popullit kjo asht kryesore.

— Më duket rralloi pak bora, — tha ai me za. Me të vërtetë bora kishte me mjaft. Përparanisi të dallohej hieja e malit.

«Nuk do të ketë stuhi», mendoi ushtari.

Flokët e borës ishin fare të vegjël, si miza të bardha dhe era i çorodiste dhe i sorrollaste si

shtjellje. Era ishte shtue mjaft dhe herë herë fishkëllente.

Ushtari kapi me mend fillin e mendimeve.

«Partia nuk të le kurrë të gabosh në jetë, prandaj fjala e saj, porositë e saj duhen ba gjithmonë realitet». Ai e formuloi dhe e tha me mend këtë dhe e ndjeu vehten të fortë dhe të gëzuem, që kishte dijtë të mësojë mjaft gjana të vlefshme në jetë dhe që deri sot nuk e kishte njollosë asnjherë figurën e anëtarit të Bashkimit të Rinisë, që kishte dalë faqebardhë në çdo punë, që kishte nderue vehten, familjen, repartin e tij, komadantin...

«E pse të ketë njerëz me të meta, njerëz të këqij?» mendonte ai.

Ndjente kënaqësi te rriffte me mendjen e tij probleme të ndryshme. Mali përpara kishte marrë trajta gjigande. Ai po i afrohej mu në rrazë, pastaj do të bante majtas edhe pak rrugë gjersa të dilte në rrugën e makinave.

Bora dukej se po pushonte fare. Mizat e vogla të bardha ishin rrallue mjaft, kurse era të therte e të priste. Ushtari kishte qejf të mendonte shumë gjana. Rruga po i kalonte shumë mbarë. Tufani qe largue.

«Çfarë i shtyn njerëzit të bajnë keq, të ecin shtrembët në jetë, të kenë shpirt të zi?» mendonte ushtari. Ai shpesh herë i kishte mendue këto gjana dhe gjithmonë i jepte përgjigje të ndryshme vehtes. Ma tepër se për të dhanë përgjigje, ai i mendonte të gjitha këto tue u habitë, se përse ndodhin në jetë shumë gjana të këqija. «Njeriu po të dojë nuk ban kurrë keq, nuk ecën kurrë shtrembët

në jetë, nuk i lejon kurrë vehtes të ushqejë në shpirt vese e mbeturina. Mirë se nëpër vendet kapitaliste, në imperializëm njeriu asht ujk për njeriun dhe për të qenë ujk duhet të bash çmos që të jesh ujk sa ma i fortë, që ta shkyesh e ta coptosh ujkun tjetër dhe të mbetesh vetë gallë. Po këtu te ne, ku gjithshka asht e rregullueme me drejtësi, ku gjithësecilit dita-ditës i sigurohen gjithë të mirat, ku populli asht vetë në pushtet dhe drejton jetën e vet, ku kemi një Parti të urtë që na ndriçon drejt shtigjeve të lumtunisë, përse të ketë ende njerëz të këqij? Ndoshta gaboj kur them njerëz të këqij, mendonte ushtari; ndoshta tek ne as njerëzit ma të këqij mund të mos jenë aq të këqij, sepse nuk kanë asnjë bazë, asnjë arsye për t'u ba fare të këqij. Por ndoshta unë nuk diq aq sa duhet për t'i zgjidhë këto gjana. Me siguri nuk diq sa duhet. Dhe duhet të mësoj vazhdimisht. Këto janë çeshtje të ndërlikueme, që një bari me dy vjet në ushtri nuk mund t'i kuptojë kaq lehtë. Të paktën unë për vehte duhet të mundohem të jem gjithmonë pjeshtar i denjë i shoqnisë socialiste. E pse të mos jem, kur dëshira ime ma e madhe asht kjo dhe kur kam një udhëheqëse që më ndriçon çdo mendim e veprim?»

Një gëzim i madh dhe një optimizëm i vlonte përmbrenda.

Arriti në rrazë të malit dhe ktheu majtas.

— Mirë kam ecë deri këtu, —tha.

Për pak ai do t'i ngjitej malit, sa të arrinte mbas atij shkambit që nxirrte kokën si kokë njeriu.

— Mirë kam ecë, — tha përsëri i kënaqun

dhe hudhi vështrimin rreth e rrotull për të përcaktue se sa mund të ishte ora.

— Kam arritë nja një gjysëm ore ma parë sot, — tha.

Pastaj pëshpëriti:

— Jo, nuk ulem të ha drekë këtu sot. Do të ha atje.

Mendoi të hante bukë mbas shkambit para se të fillonte ngjitjen.

Mbasi mendoi dhe përfytyroi vendin ku do të hante drekën, ushtari po ecte me qejf, po ecte shpejt për të arritë sa ma parë shkambin si kokë njeriu.

Bora pothuejse kishte pushue fare, megjithëse flokët e vegjël të bardha vraponin me shpejtësi të madhe nën fishkëllimat vajtuese të erës, që sa vinte e tërbohej ma fort.

Nga qielli binin shumë shumë pak pikla të bardha bore, por ato shtoheshin tue u përzi me pjalmin që ngrinte era nga lisat e nga kodrat. Ushtari i lidhi nën mjekër dy rrypat e vegjël të veshëve të kokores. Era i frynte ijas e nga mbrapa e megjithatë i thau fytyrën. «Mirë që s'e kam përpara, mendoi ai, se do ma merrte frymën».

Nganjiherë era shtillej dhe i ngrinte pjalmin e ia mbyste në fytyrë. Ai mbyllte sytë, qëndronte një hop dhe pastaj shtyhej përpara. Por këta raste nuk ishin aqë të shpeshtë. Dhe ushtari shpejtonte gjithnji ma fort të arrinte te shkambi me kokë si kokë njeriu.

— Edhe pak, — tha ai, — dhe do t'ia shtrojmë bukës.

Pastaj iu kujtuen cigaret që i pat dhanë fshatari.

— Posi, — tha, — edhe cigare do të pijmë mbas buke. Duhani në ushtri mësohet. Dhe për burrat asht.

E dinte që nuk do t'i pëlqente duhani kur ta pinte, por megjithatë po kishte qejf që do ta ndizte një herë mbas buke.

«Tashti shokët atje nalt do t'ia kenë shtrua drekës, mendoi. Unë ja, edhe pak. Sa t'ia arrij shkambit. Këtu nuk ke se ku të qëndrosh. Pas shkambit nuk të rref fare era dhe kam për të hangër me lezet e do të shplodhem mirë. Të pij dhe një cigare. Pastaj edhe një herë aqë dhe arrij. Edhe sonte kanë bukë shokët, nesër nuk kanë ma për mëngjes».

— Bora shqyrr pushoi. Kam për të arritë shpejt, — tha.

Dhe mendoi: «Ishalla nuk bie ma, që të arrij sa ma shpejt!» Mendoi kështu, por nuk i besoi mendimit të vet.

Shenjat e motit tregonin se bora mund të fillonte rishtas. Edhe fshatari, ai plaku, tha se bora nuk do të pushonte dhe do të binte gjithë ditën e gjithë natën.

— S'domethanë gja, — tha ushtari, — mund edhe të mos bjerë ma.

Pastaj tha:

— Po edhe sikur të bjerë, ajo ka punën e vet, unë kam timen.

«Më mori uria, mendoi, që po flas me za me vetvehten».

Qeshi: «Interesant, kur e marrka uria njeriun, folka me za në vetmi.»

«Ja që folka, mendoj. Gjithë kjo rrugë, vetëm. S'ke me ke flet përveçse me vetvehten».

«Kur t'i ngjitem malit, do të hap sytë për ndonji lepur. Sikur ta vras një lepur s'do jetë keq. Ta pjekim sonte në hell atje nalt. Duhet patjetër ta vras një lepur sot. Asnjherë s'kam vra lepur, por mund ta vras edhe unë një. Pse të mos e vras?»

Po përfytyronte lepurin që do t'i dilte në shteg dhe po kënaqej.

«Sikur të kem e ta vras një sot e t'ua çoj nalt shokëve!»

— Erdha! — tha, — ja shkambi.

«I shkreti lepur, mendoj, mos ban gabim të më dalësh përpara sot, se s'kam se ç'baj, më ka shkrepë në kokë të të vras!»

Arriti në rrazë të shkambit. Ndaloi një hop dhe ofshani me plot mushkënitë. Sumbulla djerse i kishin rimë ballin, me gjithë erën e fortë e të ftoftë që frynte si e marrë.

Ofshani edhe një herë dhe bani përpara. I ra shkambit përqark. Doli në anën tjetër. Vendi që kishte përfytyrue rrugës ishte me të vërtetë shumë i mirë. Ai nuk kishte ndaluar asnjherë të hante drekë aty, por sa herë që kishte kaluar, kishte menduar që ndonjherë do të ndalonte e të shtrohej të hante bukë aty.

Asaj ane nga i doli, shkambi vinte si i hepuem, si i kërrusur dhe meqenëse era kishte fry ma tepër nga mbrapa dhe ijas, fare në rrazë, nuk kishte bërë. Një copë e madhe shkambi ishte shkëputë e kishte ra aty pranë rrazës dhe midis copës së rrëzueme dhe vetë shkambit me kokë si kokë njeriu, ishte krijuar një si farë shpelle.

Ushtari mbështeti çantën me shpinë mbi copën e rrëzuar të shkambit. Hoqi automatikun dhe e vendosi midis kambëve. U zgjidh, u lirue nga çanta. Tashti i ndjeu se sa fort i ishin mpi krahët.

I ngriti krahët nalt, i rrotulloi, u përkul majtas, djathtas, mbrapa e përpara, pastaj rroku çantën e automatikun për rrydash dhe u fut në shpellën e vogël midis shkambit e pjesës së rrëzuar.

U ul shesh, kambëkryq. Hoqi edhe kokoren e dorashkat dhe zbërtheu kapotën. Avullonte i tani dhe i dukej si të ishte mbrenda në dhomë. Pastaj zgjidhi çantën, nxori një racion nga buka e preme dhe kutinë e mishit. Nxori briskun nga xhepi i pantallonave. Kërkoi aty pranë një gur dhe nisi të hapë kutinë e mishit.

I binte ngadalë e me kujdes briskut me gur; në mënyrë që maja ta çante ngadalë kutinë dhe kështu vazhdoi derisa kapaku u pre rreth e rrotull deri në gjysëm rrethi. Mandej e përkuli kapakun nga nalt.

Mishi ngjyrë rozë kishte aromë të kandëshme. Me majën e briskut ai nxirte felat dhe i vendoste sipër bukës. Kur nisi të përçapej, hudhi sytë përtej. Bora kishte fillue me të madhe pa e vu re fare ai.

— Po kjo, kur filloi kështu? — pyeti ai me za të naltë.

Pastaj as që ia vari fare borës. Buka dhe mishi po i shijonin aqë tepër, sa që nuk donte të mendonte fare për borën, që kishte fillue të binte aqë shumë e me flokë të mëdhej.

Si mbaroi së ngrani e si futi kutinë e mishit në çantë dhe lidhi çantën, ndjeu rrëqethet që i përshkuen trupin. Kishte etje. U çue dhe mori një grusht borë dhe nisi ta hajë. Bora ja ftofte mjaft buzët, por s'e ngopte me ujë. E hudhi tej pjesën që i ngeli nër duer dhe mori një grusht tjetër.

Megjithëse hangri mjaft borë, i dukej se etjen nuk e kishte shue tamam. Por kur u ul përsëri dhe ndezi cigaren, nuk kishte ma etje.

Herë-herë ndigjohej fishkëllima e erës. Fishkëllima dukej sikur vinte nga larg dhe bora dridhej e spërdridhej, flokët e vegjël rrotulloheshin me furi dhe shtriheshin me vërtik sa faqes së shkambit, sa poshtë. Nganjisherë dukeshin sikur ngriheshin nga poshtë dhe merrnin arratinë tue fluturue nga t'i çonte era.

Kjo valle e bardhë e tërbueme, e shoqueme me fishkëllimat vajtuese të erës, nuk i ndillte asnjë shqetësim. Ai vërtet po mërdhifte pak, se i ishte ftofë djersa, por e ndjente vehten fare të qetë dhe bile i gëzohej pak kësaj pamje që kishte marrë ky udhëtim kësaj radhe, krejt i ndryshëm nga udhëtimet e tjera me diell, me kohë të vranët, me shi, me borë deri në gju në qafën e malit po me kohë të mirë, me baltë e me llohë mbas shiut në luginë. Kësaj radhe ky udhëtim i tij ishte krejt ndryshe nga të tjerët.

«Edhe vështirësitë kanë lezet kur s'janë të gjitha njilloj», mendoi dhe hudhi cigaren tej, mbërtheu kapotën, shtërngoi fort rrypin e mezit, rroku çantën e automatikun nga rrypat, vuni kokoren në kokë pa e lidhë, doli nga strofulla, vendosi automatikun poshtë midis kambëve dhe çan-

tën sipër copës së rrëzueme të shkambit. U rregullue mirë e mirë dhe u nis.

Bani tri-katër hapa. Ndaloj një çast. Kurgja nuk shifej rreth e rrotull. Bora vërtitej me shpejtësi të madhe nga të katër anët. Flokët e bardhë të borës sulmonin gjithandej. Përtokë shtresa e bardhë kishte arritë një pëllambë e ca.

«Tashti, sa ma nalt, aqë ma tepër», mendoi ai. Bora ka zanë borën, dhe po të vazhdojë kështu, deri në qafë të malit do ta gjej deri në brez».

U nis.

— Nuk besoj se do të bjerë vazhdimisht kaq shumë, — tha. Dhe mendoi: «Po të vazhdojë gjithmonë kështu, do ta kem shumë vështirë nga qafa deri në kroin e ketrave. Natën do ta kem pak vështirë, po të bjerë kaq shumë. Kjo kështu të merr frymën, s'të le të ecësh».

Sa ktheu brrylin e rrugës i doli përpara një njeri me mushama të zezë e me kasketë lëkure. Rrudhë qafën dhe fytyrën strukun nën cepat e jakës së mushamasë, ai ecte i kërrusun, me trup të hepuem përpara.

— Tungjatjeta!

— Tungjatjeta...!

Qëndruen të dy përball njëri tjetrit.

— Nga kështu, shoku ushtar?

— Ja, me shërbim. Po ti?

— M'u prish buldozeri. Hapja rrugën nga bora, po ngeca një dy kilometra e ca para se me arritë në qafë. Borë e madhe! Në qafë ka arritë përmbi gju. Po ti ku shkon?

— Ja, — tha ushtari, — pak ma nalt se qafa.

— Do ta kalosh qafën? — pyeti buldozeristi

dhe nisi të shkundë borën tue kërcye pupthi. Kështu si ja ka fillue kjo, ke për ta gjetë deri në fyt borën në qafë.

Ushtari vuni buzën në gaz.

— E kam ba edhe herë të tjera këtë rrugë. Sonte duhet të shkoj gjallë, vdekun atje.

— More vëlla i dashun, — i tha tjetri, — mue më ka ra lesht e kokës këtyne anëve. Kështu si ja ka nisë kjo, po ta thotë byrazeri, zor se kalohet qafa sonte. Katër-pesë orë ditë ke. Me këtë stuhi të del shpirti, s'ecën dot.

— Unë kam urdhën dhe urdhni duhet zbatue, — tha ushtari me buzë në gaz. — A e ke ba ushtrinë?

— Po more vëlla, por askush nuk ka për të qortue po të kthehesh e të nisesh nesër. Përkundrazi. — nguli kambë tjetri.

Ushtari tha:

— Ushtari kështu vepron. Si në luftë.

Tjetri e mati me sy, nga sytë e deri në fund të kambëve, pastaj përsëri e vështroi në sy. E tha:

— Unë të them ktheu!

— Të thashë, sonte duhet të arrij gjallë, vdekun atje.

Tjetri heshti. E vështroi vazhdimisht në sy. Dukej që i vinte keq, por s'dinte çfarë të thoshte tjetër.

Tha:

— A e di rrugën për shkurt?

— E dij, — tha ushtari, — andej shkoj gjithmonë.

— Borë vërtet ka shumë andej, — tha buldozeristi, — por të bie ma mirë të arrishë sa ma

shpejt. në qafë, se po të zu nata, ta thotë vëllai, s'do ta keshë punën mirë. Hajt atëhere, mos humb kohë. Të goftë rruga e mbarë, vëlla! Shpejtohu të kapësh qafën sa ma parë! A ke shumë rrugë përtej qafës?

— Nja nji orë e ca.

Buldozeristi shtrëngoi buzët.

— Grahi kambëve, o byrazer, pra! Hajt qofsh me shëndet!

— Tungjatjeta e rrugë të mbarë edhe ti! — e përshëndeti ushtari dhe u nis.

Buldozeristi mbas dy-tri hapash u kthye e i thirri:

— Hajt udhë e mbarë e me kambë të lehta!

— Falemnderit e mbarë paç! — iu përgjigj ushtari.

Dhe secili mori rrugën e vet. Siluetat e zeza të tyne humbën në vallen e bardhë të borës.

Tashti ushtari e kishte erën përpara. Flokët e borës i përplaseshin në pjesën e fytyrës që i kishte mbetë jashtë nga kokorja. Ata nuk ishin të butë, por si saçma të ftofta e goditnin shpesh e ma shpesh dhe ushtari i mbante sytë gjysëm të mbyllun, kokën të krrusun edhe ecte i vendosun përpara, tue kundërshtue me forcë vrullin e stuhisë. «Ky asht tërbimi ma i madh i stuhisë së borës, mendoj. Ma tepër s'ka se ç'ban stuhia. Të gjithë forcën e saj e ka vu në veprim. Kurse forca e njeriut s'ka kufi. Njeriu asht ma i fortë se guri e se hekuri».

Po mërdhifte. I kërcisnin dhambët. Ishin ethet e bukës. E ndjente këmishën të qullun e të ftoftë në mish. Por ai e dinte se tashti që po matej e po

luftonte me furinë e stuhisë do të nxehej përsëri dhe nuk do të ndjente ma të dridhuna.

Tek i kërcisnin dhambët iu kujtue një ngjarje që i kishte tregue i ati, se si kishte vdekë xhaxhai i madh. I kishte ardhë një herë shpirti në majë të hundës dhe ishte zanë keq me beun. I ishte shfrye e i ishte kërcnue beut aqë sa beu ishte trembë e ishte tërheq. Por në krye të javës i kishte dërgue xhandarët në kasolle, e kishin marrë me forcë e ja kishin çue beut në saraje. Beu i tërbuem s'dinte se si t'ja merrte hakun këtij fshatari kokëngjeshun. Si duket kishte mendue një mijë plane se si të hakmerrej dhe së fundit i kishte pëlqye ai i lumit. Ngrihet beu e u thotë xhandarëve ta nxjerrin harbutin në buzë të lumit. Del edhe vetë beu atje në buzë të lumit. Ishte mezi i dimnit dhe anët e lumit kishin ngri akull. Beu vetë, i veshun në qyrk u thotë xhandarëve: «Xhvesheni qenin!» Dhe xhandarët, e xhveshin dhe e lenë vetëm në të mbathuna. «Zhyteni në ujë deri në fyt, qenin! «thërret beu. Dhe xhandarët e shtyjnë mbrenda në ujë. Deri në brez në ujë, deri në fyt. Nji çerek, nji gjysëm, nji orë qëndroi mbrenda në ujin e akullt njeriu, derisa u ba jeshil në fytyrë. Mërdhifi beu i veshun në qyrk e i mbathun me çizme dhe s'duroi ma. «Nxirreni dhe lidheni!» dha urdhën beu, i hypi atit e u kthye në saraje. Ishte xhindosë keq beu nga forca e qëndresa e harbutit. Ishte këshillue me qahajallarët beu, se çfarë t'i punonte harbutit. Se s'donte ta vriste harbutin, s'donte të ndynte duert me morracakun. Donte ta bante të ngordhte si qen. Dhe qahajallarët e këshilluen beun se si të vepronte. Dhe beu na gëzohet pa masë nga këshi-

lla që i dhanë. Të nesërmen, pa ague mirë, beu del me gjithë qahajallarët në buzë të lumit dhe me xhandarët e harbutin të lidhun duersh me hekura. «Xhvisheni qenin!» u tha xhandarëve. Dhe xhandarët e xhveshën dhe e lanë vetëm në të mbathunat. «Zhyteni në ujë deri në fyt!» thërret beu. Dhe xhandarët e shtynë brenda në lum. U zhyt deri në fyt njeriu dhe duronte. Qahajallarët në buzë të lumit na ndezkan një zjarr të madh. Beu me qyrk e me çizme, qahajallarët të veshun mirë e të ngjeshun dhe xhandarët rreth e rrotull zjarrit ngroheshin të gjithë. Njeriu i vorfën i zhytun në akull deri në fyt vështronte njerëzit e fuqishëm rreth zjarrit. Zjarri ishte aqë i madh sa flaka shkonte deri në qiell dhe njeriu i vorfën dha shpirt në mes të ujit të akullt.

Këtë histori të tmershme që i kishte tregue i ati për xhajën e madh, ai e kujtonte gjithmonë dhe mbushej me urrejtje.

«Ja se ç'do me thanë anmik i klasës» mendoi ai.

Nuk po mërdhifte ma. Ishte nxe e avullue aqë shumë sa i rrifnin tamthat. Balli i ishte rimë me djersë. Stuhia e borës sa vinte e tërbohej ma keq. Mbas një kthese të fortë të rrugës erën s'e kishte ma përpara në gjoks. Ajo e shtynte dhe kambët iu lehtësuen.

Nisi të ecë ma shpejt e ma lehtë. Shtresa e borës në rrugë nuk ishte kudo njisoj. Kambët i zhyteshin në borë herë një pëllambë, herë deri afër gjujve. Dhe kjo vinte nga drejtimet e erës, që e hudhte dhe grumbullonte borën vende-vende ma shumë e vende-vende ma pak.

«Kur s'e provon në kurrizin tand luftën e klaseve, vazhdonte mendimet e veta ushtari, shpina

të qulloset e bahesh lamsh të të shkelin e të të marrin nëpër kambë anmiqt. Po humbe ndienjat revolucionare flligshtohesh. Bana mirë që i shkrova ashtu vëllait në letër».

— Nuk harron Zijai t'ja japë letrën postjerit, — tha me za. Dhe nisi të përfytyrojë të vëllan tue lexue letrën: «Ti e di mirë sa ka vuejtë familja jonë para çlirimit. I mban mend ato që na tregonte baba. As barkun me bukë nuk ngopnim. Punonim për beun, e ai na pinte gjakun pa mëshirë. Edhe ndonjeni prej nesh mund të pësonte fatin e xhajës së madh. Mjaftonte t'i shkrepj beut. Partia që ajo që na ngriti nga kënetat, na dha bukë, tokë, arësim e gjithshka. Kur ishim në fshat ja shpërblenim asaj tue punue në kooperativë; tashti duhet t'ja shpërblejmë tue krye me ndërgjegjë shërbimin ushtarak. Mos i harro kurrë këto, i dashun vëlla...»

Ndaloi të shifte vendin.

— Tamam jam, — tha.

Mori shtegun majtas. Çoi kokën nalt.

— Me këtë shkallë, zor do ta kem, — tha.

Dhe nisi të ngjitej. Ngjitja shkonte pjerrtas. Kambët i zhyteshin në borë deri në gju. Në fillim mundahej t'i çonte e t'i zhyste njanën mbas tjetrës, por e pa se ashtu s'i dilej. Lodhej, e pengonte mjaft edhe kapota. Dhe nisi t'i tërheqë zvarë.

Bora ishte e shkrifët, e butë dhe hapej pa vështirësi. Në këtë mënyrë ai nuk linte prapa vehtes gropa, po rrugica të bardha.

Rrëpina ishte shumë e vështirë. Pa borë dhe ajo të këpuste nga këmbët e të merrte frymën, jo ma kështu, me borën deri në gju nga poshtë,

borë me erë të tërbueme nga nalt e nga të gjitha anët.

«A nuk asht ende me zjarr e me hekur e mbulueme? mendoj ai. Me thoj e me dhambë do ta ha».

I rrëshqiti kamba nga mbrapa dhe ra përmbys, por instinktivisht nxori menjherë të dy duert përpara dhe u mbështet mbi to. Automatiku i rrëshqiti nga supi dhe iu var në krah tue ra në borë. E çoi në vend. I dha trupit nga mbrapa, me anë të duerve nguli mirë kambët në vend dhe u çue. Tue shkundë borën i tha vehtes:

— Mbaju he burrë, se kemi keq e ma keq ma nalt!»

Nisi përsëri të çajë përpjetë. Kambët filloi t'i vendosë ma me kujdes e t'i ngulitë ma mirë. Çurkun e djersës e ndjente herë mbas here, që i rigonte në lug të kurrizit. Nga balli djersa i rridhte në sy dhe i digjte sytë. Tamthat po i pëlcisnin. Mezi ngopej me frymë. Avulli i gëlonte nga goja, nga hundët e nga kambët. Pantallonat i ishin qullë deri në gju dhe ndonjiherë, kur ngrinte kambën pa e zvarisë për ta kapërxye një hap ma nalt, avulli gëlonte, sikur të kish zjarr përmbrenda.

Donte të ndalonte një sekondë sa për të zgjidhun kokoren, të fshinte djersët që i rridhnin nga vetullat e i kullonin mbrenda në sy, të zbërthehej pak në fyt, se po pëlciste; por nuk vendoste të ndalonte. «Ja, edhe tri hapa», thoshte me mend. Pas tri hapave qëllonte vendi i keq dhe ai donte ta përpinte me një frymë këtë ngjitje dhe i thoshte përsëri me mend vehtes: «ja, edhe tri të tjera...»

Nuk mendonte asgja tjetër ma, nuk kishte

asnji përfytyrim, nuk ekzistonte në ato çaste për te asgja, përveç asaj të përpjete që dukej se s'do të kishte kurrë fund. Por megjithëse atij i dukej se s'kishte të mbaruem, ai e dinte me siguri se ma në fund do t'i dilte në majë kësaj shkalle të egër, që kërkonte të mposhte forcat e njeriut. S'ka zot ta mposhtë njeriun.

E zgjidhi kokoren, e hoqi, ja shkundi borën dhe fshiu djersët me pushin e saj të butë. Pastaj e vu prap në kokë, pa e rrasë mirë, pa e lidhë. Zbërtheu kapotën dhe xhaketën në fyt. Dorashkën e djathtë që pat hekë për t'u zbërthye, e futi në xhep të kapotës e s'e vu ma dhe u nis.

Gulçonte dhe mobilizonte të gjitha forcat, sikur po mundej e po kacafytej me ndonji përbindësh, shkrafanjiste borën, ndihmonte kambët edhe me anë të duerve, që të ngjiste trupin shkallë mbas shkalle, vetëm dhambët s'kishte si t'i përdorte, se edhe me ta do të luftonte po të kishte mundësi që të ngjitej sa ma shpejt, që t'i dilte në majë asaj brinje terse.

Nji herë iu duk sikur i ndaloi zemra, sikur iu bllokuan mushkënitë dhe s'arrinte të thithte fare ajër me gojë e me hundë së bashku. Gjoksi i hidhej përpjetë. Iu duk se po mbytej, se diçka si danë e kishte mbërthye fort në gjoks e në fyt.

Por aqë kishte qenë, sa ndaloi pak, sa hap e mbyll sytë dhe as zemra s'i kishte pësue gja, as mushkënitë.

«Sikur ta dinte komandanti, shokët, i shkoi në mend për nji çast.

Çfarë të dinin? Se ç'po hiqte e ç'po viente ai? Se ç'heroizëm po bante ai? «Mburravec», i tha

vehtes me mend. «E çfarë po ban ti? Ndonji gja të jashtëzakonshme? Vetëm detyrën tande po kryen. Deri sa fillove të mburresh, paske mbarue me të tana. Kurse ti e di që ka keq e ma keq, vështirë e ma vështirë. Ti e di që ka heroizma të vërteta. Ka heroizma të tilla që i vihet gjoksi mitrolozit, asgjëson ahmikun, shpëton shokët dhe jep jetën. Kurse ti çfarë po ban? Po iu ngjitke një brinjë mali!»

Me kambë e me duer nisi të çajë përpara. E pengonte automatiku, që vazhdimisht i rrëshqiste nga prapa përpara e i binte nga supi në borë. Ndaloi një çast. Ja zgjati rrypin automatikut dhe e hudi krahaqafë mbi çantën e shpinës.

«Ku paskam qenë ma përpara, budallai», mendoi dhe iu qep përsëri të përpjetës kambadoras.

S'kishte pasë ma as dhjetë hapa. Doli sipër.

Nji thirrje i shpëtoi pavetëdije nga gëzimi:

— Kini besim tek unë, shokë! Unë sonte gjallë, vdekun do të arrij te ju!

Nga maja e bregut ku ishte ngjitur, gjithmonë i ishte dukë vehtja si në aeroplan. Sa herë e kishte ngjitur e zbritë këtë shkallë ishte ndalë aty në majë për të vështruar panoramën e mahnitshme në të dy krahët.

Majtas hapej një greminë e mnerëshme që s'i dukej fundi dhe tutje ngriheshin disa maja shkambijsh si dhambët e ndonji sharre gjigande, kurse djathtas naltohej mali madhështor me pishat e ahët madhështorë.

Nga të katër anët shtillej vallja e bardhë e borës, tym e mjegull me t'u marrë mendja. Era mudohej të të merrte e të fluturonte si flok' bore

tutje në greminë. Po mos ta njifje vendin me pëllambë, mbaroje kur të duesh, që në hapin e parë. Por ushtari as që i mendoj të gjitha këto. Ai fluturonte nga gëzimi, që e hangri me thoj e me dhambë ate rrëpinë. Ai nuk mendoj gja, sepse e dinte symbyllazi se nga do të drejtohej, se ku duhej të kalonte, se ku do të shkelte. Dhe nuk qëndroi gjatë e u nis.

— O burra tashti! — tha me za të naltë. Dhe mori me mend edhe përfytyroi vendet ma të vështira që do të kapërxente, por megjithëse e dinte se kishte përpara për të kalue vështirësi edhe ma të mëdha e ndjente vehten të lehtë e optimist, fitimtar e të papërkulun.

«Sa ma e vështirë të jetë puna, që kryen, aqë ma tepër kënaqësi ndjen», po mendonte ai. Dhe çante borën me gjuj tue iu afrue rrazës së malit.

Po ecte serbes dhe me forca të përtërituna nga kënaqësia e fitores. «Interesant», mendoj, dhetëfish ma e vështirë bahet rruga në borë. Të lodb shumë bora. Sa herë e kam kalue atë shkallë dreqi, por sot me këtë borë...» U shemb i tani në borë. U mbulue krejt si në vorr. Kishte ra në një gropë.

Në çastin e fundosjes u tmerue. Mendja i shkoji te gremina, por përsëri e siguroi vehten se ishte largue mjaft nga e djathta.

Nji minutë u përpëliti në errësinë të plotë. Si zinte vend kamba e majtë. Ngado që e çonte, i zhytej thellë e ma thellë. Por pastaj diku e ngeci. Edhe me duert diku u kap. Nisi të zvarrisej me kambë e me duer e me trup ngadalë-ngadalë.

I dukej sikur kishte ra në pus e s'do të dilte kurrë. Po mbytej. Nuk mundej ma.

Me një hov dëshprimi i dha vehtes nalt me të gjitha forcat. Doli. I doli koka në fillim në ajër, në dritë. Me fage të mbështetun në borë dhe me trupin të shtrimë e krejt të zhytun në borë, nisi të ngopej me frymë pa lëvizun fare. «Hap sytë more budalla», i tha vehtes me mend tek merrte frymë ashtu pa lëvizun, «për pak qe tue ngelë këtu për mend të kokës».

U zvaris edhe pak sa i dolën gjujët nga gropa dhe i vendosi në tokë, pastaj u kthye në ijë, u çue në bërryl. Ndenji një hop ashtu dhe u çue në kambë.

U shkund nga bora. Tue u shkundë vështronte cepin e kokores që ishte përzie me borën e gropës. U shkund mirë e mirë dhe pastaj hoqi automatikun nga qafa e nga krahu e u ul galiç dhe e zgjati si shkop drejt gropës. E ngeci kokoren te tyta dhe e tërhoqi. Mbas shkundi edhe kokoren dhe e vu në kokë, e rregulloi automatikun përsëri krahaqafë dhe u nis tue i hedhë një vështrim të fundit gropës ku ishte hapë e përzie bora.

Bora po rrallonte. Ai e dallonte menjherë kur bora shtohet, ose kur binte ma pak. Kur pakësohet, hapësina i hapej përpara syve dhe nisnin të dalloheshin që së largu trajtat e maleve. Tashti ai ecte brinjë malit. Ngjitja pothuejse nuk kuptohet fare nga ishte.

Në këte drejtim kishte për të ba një pjesë të gjatë rruge, deri sa të arrinte grykën, ku do të merrte djathtas dhe do t'i dilte malit nga ana e veriut. Që nga gryka e deri në qafë do ta kishte rrugën ma të vështirë.

Dhe pikërisht për ate po mendonte. Era fish-

këllente e ulurinte dhe që nga gryka deri në qafë, do ta kishte përball. Ngjitet do ta kishte shumë të vështirë. Pisk do ta kishte.

— E, fillove të tutesh përpara vështirësive? — i tha vehtes. — Për ushtarin e popullit nuk ka asnjë pengesë të pakapërcyeshme! Le mos të dridhen gjunjët. . .

Gjujët atij nuk po i dridheshin, por i vinte mirë ta qortonte vehten. Ndoshta kështu merrte kurajo! Në këtë rast ndoshta e bante për t'i dhanë kurajo vehtes; por ç'asht e vërteta ai gjithmonë në të tilla raste, kur gjindej ngushtë, kur donte të merrte ndonji vendim apo kur donte të zbulonte të vërtetën, diskutonte me vetvehten.

Nji herë në punimet xhenjere reparti i tij nuk e realizoi normën gjatë gjithë ditës. Kishin qëllue në nji drej shkamb, që i kishte paralizue tanë ditën. Së fundi i kishin vu eksplozivin shkambit dhe e kishin dërrmue. Por erdhi urdhni të ktheheshin. Dita e punës kishte marrë fund. Të gjithë ishin të dëshpruem. Disa ngulnin kambë të mos ktheheshin në repart pa transportue dheun dhe gurët e shembun nga eksplozivi. Të tjerët, jo se nuk ishin në nji mendje me këtë propozim, por si mund të thyhej urdhni i komandës? Vërtet urdhni nuk duhej të thyhej. Donin të realizonin normën, donin të dilnin faqebardhë, por me çfarë çmimi? Me thymjen e urdhnit. A mund të vepronte nji repart ushtarak në këtë mënyrë? Dëshën s'dëshën ata u kthyen. Dhe atë s'e zinte gjumi. Diskutonte me vetvehten, mendohej, vërtitej në shtrat e jipte e mirrte me mendje. Dhe atëhere kishte marrë nji vendim. Ishte çue natën, kishte marrë nji lopatë

e një karro dore dhe kishte shkue në frontin e punës. Gjithë natën e ngriti gjithë dheun e gurët dhe para agimit ishte kthye në shtrat. Ai e kishte nxjerrë faqebardhë repartin e tij pa thyemje disipline si repart.

Si kështu? Ta mblodhi kaq shpejt një stuhi bore, ty, ushtar i popullit? — i tha vehtes ai me qesëndi. Tha kështu pikërisht se e ndjente vehten të fortë dhe si duket donte t'ja vinte në dukje vehtes papërkulshmëninë e vendosmëninë që kishte tregue deri tashti dhe që duhej të vazhdonte ta tregonte derisa të kryente detyrën e të arrinte në pikën e dislokimit, tek shokët që e prisnin në mal.

Përfytyroi shokët në kalibën atje te kroi i ketrave. «Bora do të ketë arritë me siguri deri në kulmin e kalibes», mendoi. Tashti edhe për pak shokët do të mblidheshin mbrenda në kalibe. Do të shkonin për dru. Do të ktheheshin e të ndiznin zjarrin, do të vinin të zjerrin gjellën. «Bukë edhe për sonte kanë», mendoi ushtari. Rreth zjarrit do t'ja krisnin kangës. Para se të errësohej mirë, dy nga ata me siguri do t'i dilnin përpara për ta pritë te bregu i ahishtes së vogël. Ata gjithmonë i kishin dalë përpara dhe e kishin pritë aty. Nga bregu i ahishtes dukej si në pëllambë të dorës krejt pllaja e pjerrët poshtë bregut nga do të ngjitej ai. Kushedi sa borë do të ketë në pllajë sonte. Deri në brez po se po, mos ma tepër. Shokët sonte mund të zbrisnin bile deri në fund të pllajës. Mund të zbrisnin që të hapnin borën deri poshtë në dalje të pyllit. Me siguri do të vepronin kështu sonte, mendoi ushtari. Me siguri. Po sikur të ishte keq Skënderi?

Pa le, kur i thanë fshatarët të kthehej në fshat e të nisej nesër. Edhe ai buldozeristi ngulte kambë që të kthehej. «E si mund të kthehesha? Si mund t'i lija shokët pa bukë? Ata vetëm për sonte në darkë kanë bukë. Nesër në mëngjes e për drekë çfarë do të hanë? Po të jetë shumë keq Skënderi? Jo me kaq, por sikur bota të përmbysesj nën kambët e mija unë do të kaloja e Skënderin s'e lija pa barnat e shokët s'i lija kurrë të mbeteshin një ditë pa bukë. More edhe sikur një batalion gjermanësh të kisha përpara, përveç stuhisë së borës, more sikur zoti të më dilte përpara, shokët janë shokë edhe për ta lihet edhe koka...»

Së largu dalloj gungën që nxirrte mali. Domethënë se po i afrohej grykës, ku do të kthente djathtas. Do t'i dilte malit nga ana e veriut dhe do të fillonte ngjitjen për në qafë. Vështroi mirë se mos e gënjente bora. Tamam ajo ishte. Ja, ku dallohen dy pishat e mëdha nën te.

Bora po pushonte gati krejt. Kurse era ulurinte aqë keq, sa të fuste mornicat në zemër vetëm me atë fishkëllimë ngjethëse, edhe këtu ku po ecte dhe vendi ishte i mbrojtun nga mali. Kur të dilte atje në grykë e derisa të arrinte nën në qafë, nanë e zezë!...

Ato fjalët e xhaxhait «ju të rihtë e soçëm e keni gjetë fushë me lule» i tingllonin në veshë. Sa herë e çonte mendjen te ndonjë vështirësi i tingllonin në veshë ato fjalët e xhaxhait. «Ç'asht e vërteta, ashtu si thotë xhaxhai e kemi gjetë», mendoi.

— Si, puna e qingjit tim, — tha. Dhe qeshi. Kur kujtoi.

Të gjithë tufën e linte të kullosnin vetë në li-

vadh. Kurse qingjin e vogël të tij e mbante gjithmonë pranë. E ushqente me bukë. E donte fort. E përkëdhelte; e kruente, e krifte, e zbukuronte me kunora lulesh mali. Dhe qingji e donte fort dhe nuk dinte të kulloste vetë. E donte ushqimin nga dora e bariut të vet të vogël. Ata hanin bashkë bukë. Luenin e kërcenin bashkë në livadh. Ai i binte fyellit dhe qingji mbështeste kokën te kofsha e të zotit dhe ndëgjonte e përtypej. Ishte i urtë e i bukur shejtani i vogël. Ishte ba krejt si njeri. Por ja, që një ditë u sëmur. As hante, as pinte. Dergjej në kambë e as luate as kërcente. Ai e shifte të zotin që ishte ba aqë shumë merak për te, por s'kishte gojë t'i thoshte se ç'kishte. Bariu i vogël nisi të qajë për shokun e vogël të tij. E mori në krahë dhe zbriti në fshat. E la vetëm tufën në mal. Shkoi në shtëpi tue qa me qingjin në krahë. Sa e kishte pa e ama qingjin e kishte njoftë menjherë se ç'kishte. «Jepi shpejt voj» i kishte thanë. Dhe ai ishte mundue t'i jepte voj me një filxhan. Por qingji i bukur mbas një gjysëm ore ishte shtri për tokë, kishte zgjatë kokën, kishte rrotullue me përmallim ato sy të mëdhej për të përshëndetë bariun e vet dhe kishte dhanë shpirt. «Plasi nga buka» i kishte thanë e ama.

Bora pushoi fare dhe bardhësia e pafund, që shtrihej anembanë, të vriste sytë. Ushtari ndjeu një gëzim të madh përmbranda dhe i erdhi pak liksht, që po ndjente aqë gëzim, se kishte pushue bora. S'kishte ku të shkonte ma mirë, që reshti bora, por atij i vinte liksht për gëzimin e madh që i vloi përmbranda, sepse kjo tregonte një farë tutje,

nji farë frike, apo lodhje. Herë-herë ai kishte ndie një farë tronditje të largët, të pavetëdijshme, që s'kishte dashë kurrsesi as ta mendonte, por se si i vinte ashtu vetvetiu. Që nga e përpjeta e asaj shkallës dhe daljes nga gropa, sikur po i dukej tepër e vështirë kjo rrugë, sikur mundahej ta mundëte, ta mposhtëte kjo rrugë me borë e me stuhi. Ai nuk donte kurrsesi, jo ta pranonte, por as ta çonte nëpër mend. Dhe ky gëzim i madh që i vloi përmbrenda posa pushoi bora, nuk i pëlqeu. «Po të mos kishte pushue?» pyeti me mend. «Po të fillojë prap? Dhe pa tjetër që përsëri do të fillojë. Edhe pastaj çfarë?» Deshi ta pyesë vehten: «Pastaj çfarë, do të të pushojë tmeri?» Por s'e bani këtë pyetje. S'donte ta bante në asnji mënyrë këtë pyetje.

Për disa çaste hudhi vështrimin tutje në horizont. Mbramja po afrohej. Por edhe aqë afër nuk ishte.

Nuk mundi të vështrojë ma gjatë atje larg në horizont. Shtresa e madhe e borës e pengonte dhe ai nuk mund të ecte tue mos pa përpara, tek po vendoste kambët.

Dhe nisi ta çajë borën ma me vrull, me kambë e me gjujë. Bora hapej e shkrifët dhe e butë, fundosej menjëherë nën kambët e tij. Anash, nga e gërryente fundi e cepat e përparshëm të kapotës kur hapeshin nga gjujët, bora bahej pluhur dhe era e frynte tutje si miell.

Mati me sy largësinë deri te gryka, ku do të kthente djathtas. Ishte afrue mjaft. Vendosi të mos mendojë ma asgja. Dhe që të mos mendonte asgja, vendosi të numurojë sa hapa do të bahe-

shin deri atje. «Sa hapa mund të jenë?» — mendoi.
— Nja dyqind, — tha.

Dhe nisi të numurojë hapat.

Në ate vetmi kjo ishte një englishtje e mirë. Numuronte dhe mundohej t'i bante të plota hapat. Tue u mundue t'i bante të plota, po ecte edhe ma shpejt. Numronte edhe ecte ma shpejt. Numronte dhe bante hapa të mëdha. Numronte dhe nuk mendonte e nuk ndjente asgjë tjetër. Vetëm numronte e çante borën pa pasë mendjen as te mpimja e kambëve, që ecnin vetë si të kurdisuna, as te mpimja e krahëve dhe e shpinës nga çanta, as te rrobat që i ishin qullë deri në rrazë të kofshëve. Numronte dhe ecte. Vetëm këto dy veprime e lidhnin në ato çaste me botën reale. Dhe këto i bante fare mekanikisht.

— Dyqindeshtatëdhjetëgjatë, ... Dyqindeshtatëdhjetëdhjetëdhjetë...

Kishte arritë fare pranë grykës, por ja që kishte edhe mjaft hapa për të ba. Sa ma shumë afrohej, aqë ma shumë hapa i dukeshin se shtoheshin deri te kthesa.

— Treqindedybëdhjetë...

Ballëpërballë grykës ma në fund! Oh, sa ishte lodhë... Sikur të pushonte pak, por aty të ngrinte era dhe të fluturonte tutje. Lidhi mirë kokoren.

— As mos mendo fare për pushim, — i tha vehtes.

Qiti kokën përpara, i dha trupit për kundër erës dhe u nis menjherë.

«Po të pushoj tashti, do të më duhet një orë pastaj deri sa ta çmij e ta nxej trupin, që mos të

ndjej lodhjen. S'ka pushim tashti», mendoi dhe iu vërsul erës me të gjitha forcat.

Aty në grykë bora e re ishte gërrye nga era e fortë. Shtresa që kishte ngelë, ishte ngri. Pesha e ushtarit herë arrinte ta çante borën e ngrime, herë jo. Kambët e tij herë zhyteshin, herë jo. Njana zhytej, tjetra jo. Dhe kjo ecje ishte tepër e vështirë. Mirë këtu, po mbas pesëdhjetë-gjashtëdhjetë hapash fillonte ngjitja. Këtu e nuk ecje dot, po atje në ngjitje? «Kambadoras», mendoi.

Deshi t'i numrojë ato pesëdhjetë-gjashtëdhjetë hapa. Po ku hynte numrimi këtu.

Borë nuk binte, po pjalmi i akullt të qorronte sytë dhe të merrte frymën. Kur i bani ato pesëdhjetë-gjashtëdhjetë hapa — ja shpirt e dil. Dhe megjithatë mendja i rripte te vendi ku do të fillonte ngjitjen. «Më duket se këtu mbarova», mendoi. Por posa u kujtue se kishte mendue kështu, tha:

— Moj, po, o unë o ti!

I tha erës kështu. Era vërsulej me forcë aqë të madhe me pjalmin e akullt, sa e gozhdonte herë-herë në vend. Provoi të ecte ijas. Provoi mbrapsht. Por në asnji mënyrë nuk përballohej tërbimi i erës.

Dhe ja, filloi ngjitja. Asnji hap nuk hidhte dot përpara. Kishte rrezik të përmbysesj me shpinë ose të rrëshqiste e të rrokullisej. U ul kambadoras. Ashtu mund të ecte mirë, tue ça borën e ngrime me majat e këpucëve e tue sajue shkallë në faqen e pjerët. Dhe ashtu nisi të zvarrisej. Mblidhte të gjitha forcat, godiste shtresën e fortë të borës me këpucë, vendoste mirë kambën, ngjitej, godiste

me kambën tjetër ma nalt, e vendoste mirë, dhe ngjitej.

Ngjitej, po ngjitja s'kishte fund. Gulçonte, se nuk ngopej me frymë. Sytë i lotonin nga cikna, nga bardhësia. Nji nyje e idhët i ishte mbledhë lamsh në fyt. Ku gjindej ai? A kishte fund kjo botë e bardhë? A jetonte ndonji gja e gjallë midis kësaj shkretine të bardhë? Apo vetëm ai, me kambët e me duert e tij, me sytë e tij që lotonin nga cikna e nga bardhësia, me zemrën e tij që përpëlitej në gjoks. Vetëm ai dhe bora dhe era kacafyteshin këtu për vdekje?

Ai nuk mendonte ma asgja. Kambët e dinin vetë detyrën e tyne. Çoheshin me radhë, herë njana herë tjetra, dërrmonin borën e ngrime, mbështeteshin në vrimat ku futeshin për të shty nalt trupin. Duert gjithashtu e kryenin vetë detyrë e tyne. Shtriheshin nalt, mundoheshin të kapeshin diku për të ndihmue kambët.

Edhe kur rrëshqitnin kambët edhe kur s'kishin ku të mbaheshin duert, ato vetë i korigjonin gabimet, vetë i mposhtnin disfatat e tyne. Ushtari nuk mendonte ma asgja. Ai ndjente vetëm se nuk duhej të mposhtej. Ushari i popullit nuk mund të mposhtet. S'ka vështirësi, s'ka anmik që ta thyejë ushtarin e popullit.

Ai s'arrinte të sillte nër mend në ato çaste asgja nga jeta e tij, s'arrinte të përfytyronte asgja nga bota reale. Në ato çaste për te bota ishte ai shpat i bardhë, ajo erë anmike dhe ai vetë që luftonte.

Një gja kishte të qartë: duhej të ngjitej, të mos jepej, të mos ndalonte. E lëshonte dora ka-

mbën, rrëshqiste ai, zhgërryey barkas në borë, por me kambë e me duer përpiquej të qëndronte dhe oosa qëndronte, ngjitej. Zvarrisëj edhe ngjitej. Rrëzohej përmbys, e lëshonin krahët ndonjiherë, s'kishte ç'ti bante kësaj. Por përsëri ngjitej. Ai do të ngjitej se s'bante. Ai ngjitej se ishte gjallë dhe me vullnet të hekurt. Ai ngjitej me çdo kusht.

«Nuk asht kështu deri në qafë», i shkoi një shkëndijë mendimi.

— Durim, forca!... Numëro hapat! — i tha vehtes.

Por në atë çast rrëshqiti. Dhe rrëshqiti keq. Iu duk se iu çka faqja tue ju zhgërrye në borën e ashpër. Mezi arriti të qëndrojë.

Dhe çoi dorën në faqe. Dorashka ishte e qullun dhe ai s'dalloi se kishte fshi gjak në faqe. Faqja i digjte, i përvëlonte. E mbështeti në borë. Pastaj e çoi kokën dhe pa vendin ku mbështeti faqen nëse ishte skuqë nga gjaku. Jo, bora ishte fare e bardhë. Po pse i digjte e i dhimbte aqë fort atëhere?

— Ngjitu e mos gjej shkak me faqen, — tha.

Dërrmonte borën me majat e këpucëve, ngecte mirë kambën, i jepte trupit përpjetë, çonte kambën tjetër, i binte faqes së ngrime të borës, fuste gjysmën e këpucës, mëshonte me te dhe ecte përpara. Përsëri kërkonte vend në borë ku ta ngecte kambën, kërkonte e s'gjente, kërkonte tue u mbajtë pezull me një kambë e me dy duert, gënjehej kamba e zhytun në borë, dukej se mund të mbështetej, mëshonte, rrëshqiste teposhtë, mposhtej edhe kamba tjetër, mposhteshin edhe të dyja duert dhe ushtari rrëshqiste dy-tri hapa teposhtë. Dërrmohej e mezi kapej dhe qëndronte në vend hapun ka-

mbësh e duersh. Atëhere ai dukej si një insekt i madh me gungë në kurriz, i mbetun në borë, me katër kambët të shtrime anash. Kështu dukej vetëm një çast, vetëm atë çastin e qëndrimit nga rrëshqitja. Sepse menjherë ushtari niste e lëvizte, mblidhte njanën kambë, godiste borën me këpucë, e shponte dhe fuste kambën, mëshonte mbi te dhe çohet tue u ndihmue edhe me duer. Përsëri rrëshqiste.

E dërrmuen këto rrëshqitje.

— Oh! Nuk mundem ma... Nuk mundem...

Oh!

Kjo thirrje i doli e thekshme nga shpirti, që i përpëlitej aty shtrimë mbi borë sa gjatë gjanë. Nji, dy, tre, katër, pesë, gjashtë, shtatë, tetë, nandë rrafje zemre. Fytyra i ishte zhytë në borën e fortë dhe i dhimbte. Donte të merrte frymë dhe me hundë e me gojë thithte akull. Nji, dy, tri, katër rrafje të forta zemre. Donte frymë e s'kishte fuqi të nxirrte hundët e gojën nga bora, s'kishte fuqi të çonte kokën. Po mbytej. Edhe pak po mbytej. Nji përpëlitje ekstreme dhe e lëvizi kokën, e ktheu në një anë, zbuloi hundët e gojën nga bora dhe mori frymë. Oh, ajër, ajër, ajër... U ngop me frymë dhe përsëri nuk ndjehej i ngopun.

— Ngreu Hekuran!

O burra Hekuran!!!

Në mbretinë e shkretë të borës e të erës zani i tij nuk ndëgjohej fare. Fishkëllimat dhe ulërimat e erës zotnonin anembanë botën e bardhë dhe zani i tij mbytet po aty nër buzë, pa dalë ende mirë. As ai vetë bile nuk e ndëgjonte zanin e tij. Edhe ai vetë ndëgjonte vetëm fishkëllimat dhe ulurimat e erës. Dhe asgja tjetër nuk ndëgjonte.

Asgja nuk ndëgjonte, por me mend vështronte. E çfarë mund të vështronte me sytë e mendjen e tij aty midis shkretëtisë së bardhë? Vështronte posi. Komandantin e tij vështronte ai me mend. Tamam vështronte komandantin, me atë fytyrën e tij të ambël e serioze. Tamam komandantin tek po i jepte urdhnin për të zbritë në repart, për t'u furnizue e për t'u kthye nalt në pikën e dislokimit. Po, po, ai me mend vështronte babën e tij tek e përqa-fonte për t'u nisë ushtar. Ai vështronte tamam nanën e tij tek e puthte. Tamam vëllanë e tij tek lexonte le-trën që i kishte dërgue. Tamam xhajën e tij tek thosh-te «ah, ju të rijtë e soçëm, e keni gjetë jetën fushë me lule...» Ja, dhe shokët e tij në kroin e ketrave, që qeshin, me kangë në gojë. Ai gati-gati po ndë-gjonte tamam kangën e tyne të preferueme... «Ta-tëpjetë bregut vije, jelekverdha veshurë; me llërë përveshurë. Thashë se vije tek unë: Dola duke qeshurë, me cigare ndezurë. Ti vije ku kishe pu-në: Ika zemëruarë, me cigare shuarë...»

U shkund, u drodh. Po ai ç'rrinte aty i shtri-më si një copë trangu i rrzuem në borë?

Mblodhi forcat dhe u përgatit për ngjitje.

— Për shokët, — tha.

Dhe shkelmoi borën me majën e këpucës të kambës së djathtë. Me të dyja duert gërmoi nalt dy gropa të vogla. I mëshoi kambës dhe u tërhoq me të dyja duert.

— Nji! Goditi me majën e këpucës së majtë ma nalt. Zgjati dorën e djathtë ma nalt. Edhe të majtën. U ngjit edhe një hap. Edhe një tjetër. Me shumë mundim, po ende edhe një tjetër.

Të gjithë gjymtyrët i ishin mpi, i ishin para-

lizue gati krejt. Nuk ndjente asnji pjesë të trupit; si të mos ishin gjymtyrë të trupit të tij.

Gulçonte. S'merrte dot frymë. Koka i varej e i binte mbi borë. S'kishte fuqi ta çonte. Buza iu ça dhe nisi të njollojë me blana të kuqe borën. Por ai ngjitej.

Edhe me gjuhë nisi të shtyhet përpjetë.

Gati desh rrëshqiti. Por u ngjit pas borës si me kthetra. Asnji pëllambë nuk rrëshqiti.

«Zvarritu, ban ç'të duesh, veç ngjitu, ngjitu!» i thoshte vehtes me mend.

Edhe një hap.

«Le të më dalë shpirti, ja, këtu dhe komandantin s'e le në baltë. Unë jam ushtar i popullit dhe për komandantin le kokën», mendoi. Dhe mori hov me rënkime të thekshme, por me vendosmëni.

Thirri si thërriste në stërvitje taktike, kur jepej urdhni për t'u hedhun në sulm.

— Sulm përpara..!

— Urra!

— Sulm!

— Shoku komandant! Urdhni juej u zbatue!

Jo. Ai kështu do të raportonte vetëm kur të arrinte nalt në kroin e ketrave. Beteja s'kishte mbarue. Ishte e vështirë kjo betejë, por ai duhej ta fitonte. Kur të arrinte atje nalt, mund të raportonte krenar: «Shoku komandant, urdhni juej u zbatue». Por tashti, jo. Kujt i raportonte ai tashti? Për çfarë raportonte, për derisa ende s'e kishte krye detyrën? Duhej ta kryente detyrën pra. Atë po bante edhe ai.

Ja, fytyra e vëllait. Edhe ai kërkon diçka prej tij. Patjetër edhe atij i takon diçka.

Në letrat i kishte çue këshilla. Tashti vëllai kërkonte shembull personal.

— Unë e mbaj fjalën e dhanë. Kështu ta mbash edhe ti në çdo situatë sado të vështirë që të jeshë!

U shemb pa ndjenja. Humbi krejt. Nuk kishte asnji lidhje ma me botën. Por zemra rrifte me forcë në gjoks. Trokitjet e saj e sollën në vehte, e përmendën.

Hapi gojën dhe kafshoi borën me dhambë. Bora u shkri dhe uji i ftoftë i bani mirë. Përsëri edhe një herë hangri borë. I vinte mirë. Erdhi mirë në vehte, por trupi i ishte shkrefë fare. Nuk donte të provonte të lëvizte as kambë, as dorë, as edhe një gisht dore, nuk mundëte, nuk kishte fuqi t'i lëvizte. Ishte shkrefë krejt.

«Tashti ngela», mendoj.

—Tashti ngela fare, — tha.

I dhimbte gjoksi, ashtu i shtrimë përmbys e ndjente ma tepër dhimbjen në gjoks. Mendoj të kthehet prapët. «Të paktën të vdes me sytë nga qielli dhe jo kështu i përmbysun. S'kam dashë kurrë të përmbysem në jetë. Dhe s'due të vdes përmbys».

Bani të pamundunën dhe u kthye në ijë. I dha edhe një herë vehtes e u kthye ndejun, tue u mbështetë te çanta. Vari dhe kokën prapa dhe sytë iu shkrinë me hapsinën. Qielli i madh gri randohte me pafundësinë dhe zyminë e tij.

«Para se të vdes, mendoj, do ta shkref një herë. Nuk më ka hije të vdes si ngordhalaq, por me gisht në kambëz dhe gjithmonë gati për çështjen e atdheut e të popullit, për çështjen e Partisë...»

E hoqi automatikun nga krahu, e pastroi me mangën e kapotës. Pastaj hoqi dorashkat. Gishtat e duerve nuk i ndjente fare. I ishin buavitun e skuqun. I hoqi shtupën tytës së automatikut. I hoqi siguresën. E vendosi qytën në gjoks dhe gishtin në kambëz. Tyta shikonte nalt në qiell. Edhe sytë e tij shoqnonin drejtimin e tytës së automatikut drejt qiellit. Qëndroi ashtu për disa sekonda. Era nuk po ulurinte ma dhe ai u përpoq të merrte me mend se kur e kishte pre ajo vrullin e saj. Kur befash nga qielli nisën të shkunden lule të bardha. Flokët e borës që po binin tue u vërtitë gjithë naze nga qielli, atij iu dukën tamam si lule të bardha molle. Si lulet e mollës së tij, që e kishte mbjellë vetë përpara shtëpisë së re ditën që hynë në të, para dhetë vjetësh. Dhe ajo ishte rritë bashkë me të. Çdo pranverë ajo lulëzonte. Dhe ai kujtonte tashti pikërisht një ditë të bukur pranvere, kur dielli po perëndonte. Ai ishte kthye i lodhun nga mali. Në rrogozin që shtronte e ama aty nën mollë çdo mbramje, ku mblidheshin e gjithë familja e fqij e miq, ai qe shtri në shpinë me duer të kryqzuese mbrapa nën kokë dhe flladi i ambël i mbramjes së ngroftë pranverore shkundëte lulet e bardha të mollës. Ato binin ngadalë tue u vërtitë gjithë naze. Binin rreth e qark tij, mbi trupin e tij, në fytyrën e tij. Ç'lumtuni i ndillnin ato lule të bukura të bardha të mollës së tij! Mollën e tij ai e kishte mbjellë ditën që hynë në shtëpinë e re. Dita që kishin hy në shtëpinë e re kishte ngelë ditë e shënueme, ditë feste për atë familje të këputun, që kishte dalë nga kasollja me thupra, me kashtë e me baltë. Partia i kishte dhanë jetën asaj familje.

Ushtari kishte ngelë i shtrimë në kurriz, me qytën e automatikut të mbështetun në gjoks, me vështrimin në drejtim të tytës së automatikut të tretun në vallen e bardhë të borës, që i përfntonte përfytyrimet e ambla të luleve të mollës përpara shtëpisë së tij të re, të jetës që i dha Partia.

— Gjithshka për Partinë. Edhe jetën, po, edhe jetën Partisë që ma dha do t'ja jap!

I vuni siguresën automatikut. I vuni shtupën në grykë. E la mënjanë sa të kthehej me gjithë barrën që kishte në shpinë. Mblodhi forcat dhe u rrotullue. U mbështet mirë me gjujët përpara që të mos rrëshqiste poshtë. Hudhi automatikun krahaqafë. Vuni dorashkat dhe u përgatit për betejën.

— Përpara për Partinë! Le të vdes për Partinë, po qe nevoja!

Dhe nisi sulmin. Me kambë, me duer, me gjujë, me bërryla, me zvaritje, me gjithçka.

Numronte hapat, tërhiqej, kapej, mbahej, ngjitej me çdo kusht. Ngjitej me shpirt, me trup, me gjithshka. Për t'iu shmangur rrezikut të rrëshqitjes edhe mjekrën ngulte në borë, edhe me dhambë kafshonte akullin.

— Për Partinë gjithshka! — i thërriste vehtes.

Dhe ngjitej. Me besim ngjitej, me emnin e Partisë në gojë ai që as donte t'ja dinte vdekjes.

— Hajde, mbahu...!, — i thoshte kambës.

— Mos na turpnoni! — i qortonte duert.

— Jepi! — i thirrte vehtes.

Dhe shfrynte e gulçonte.

«Ti borë e mallkueme, grindej ushtari me mend, nuk mund të më mposhtish ti. Njeriu asht ma i fortë se guri e se hekuri. S'i lëshoj armët unë,

jo. Këtë ta dish mirë ti borë e pashpirtë. Unë o fitoj o vdes, po nuk gjuhëzohem».

— Nuk gjuhëzohem, ndëgjon? — tha me za të naltë.

Pastaj pyeti veten:

— Sa hapa u banë?

Pastaj u përgjigj:

— S'ka randësi sa u banë. Po qe nevoja edhe miliona hapa i kushtoj Partisë...

Dhe kur u përgjigj kështu, e gjeti vehten nalt në breg.

— Urra! Urra-a-a!

Thirri sa mundi në kupë të qiellit. Bora që binte tue u spërdredhë, dukej se i gëzohej fitores së njeriut. Dhe bora nën kambët e tij dukej se qeshte, sepse qeshte njeriu, qeshte me lotë gëzimi ai. Ngrinte grushtat përpjetë dhe thërriste me sa fuqi që kishte:

— Urra-a-a!

Ishte i këputun krejt, por gëzimi ishte ma i madh se lodhja. Dhe thërriste me të gjithë frymën. Thërriste dhe me zanin e tij donte të mundëte qetësinë e pakufishme të maleve. Po qetësia ishte e madhe dhe ai dëshironte të kish pasë shumë njerëz të tjerë aty rrëth e rrotull, ose të paktën disa njerëz, shokët dhe komandantin, që e prisnin në kroin e ketrave. T'i kishte pasë aty pranë të paktën, ose edhe vetëm një njeri që të thërrisnin të dy bashkë, që ta ndanin gëzimin të dy bashkë.

«Edhe gëzimi s'ka vlerë kur je fill i vetëm», mendoi. «Gjithshka njeriu dëshiron ta ndajë me shokët, me të afërmit, me kolektivin. Edhe në gëzim edhe në fatkeqësi, edhe në të mirë edhe në të keqe, njeriu ka dëshirë të mos jetë vetëm».

— Por ja që unë jam vetëm, — tha.

Pastaj tha:

— Dhe ky s'asht ndonji gëzim i madh.

«Pse s'kënaqet kurrë njeriu?» pyeti vehten me mend. «Deri sa zvarrisesha, s'kërkoja gja tjetër vetëm të arrija këtu dhe të paktën i lodhun, i këputun, por të ecja në kambë e të mos zvarrisesha. Tashti që arrita këtu dhe jam në kambë, tashti po them se s'qenka ndonji gëzim i madh. Kurrë s'kënaqet njeriu...»

Nisi të ecë. Kambët i dukeshin si dy copa druni. Prej fundit të kambëve e deri në fyt ishte ba qull. Me kapotë, me rroba, me këmishë e të mbathuna ishin ba ujë. Të jashtmet nga bora, të mbrendëshmet nga djersa dhe tani kullonte ujë. Të brendëshmet i ishin ngjitë në trup. Rrobat e kapota i ishin randue e ba kallkan. Mezi ecte, po prapseprapë ecte. Edhe kështu në kambë zvarrisej, por të paktën vetëm me kambë dhe jo me kambë e me duer, me trup e me gjujë e me fytyrë. Dhe bora binte e qetë. Dhe era nuk ulurinte ma.

Po binte muzgu i mbramjes, apo ishte errësue moti nga bora që binte? Ndoshta edhe nga bora, por edhe mbramja po vërtitej rrotull.

Ushtari çante borën me kambë e me gjuj. Bora vende-vende ishte mjaft e fortë, e ngrime dhe ai duhej të çante kambën nalt ta hidhte tutje përpara, ta zhyste, të çante tjetrën, ta nxirte nga bora, ta hidhte kambën përpara e pastaj prap ta zhyste; por vende-vende ajo ishte e shkrifët dhe atëhere e çante me gjuj. E keqja ma e madhe tashti ishte, se bora në pjesën ma të madhe të

rrugës arrinte deri në rrazë të kofshëve. Vërtet ecte në kambë, por edhe kjo ecje nuk mund të quhej veçse zvarrisje.

Ecte shumë ngadalë.

— Kjo borë nuk pushon ma sonde, — tha.

Dhe mendoi se nata do të vinte ma shpejt se sa po të ishte moti i kthjelltë.

— I doli fjala plakut, — tha. — Bie kaq më nge e kaq e qetë kjo borë, sa s'ka sy të pushojë deri në mëngjes.

Pastaj tha:

— Ma shpejt s'kam si të eci.

Dhe mendoi se po bante çmos që të ecte sa ma shpejt që të kishte mundësi. Por ndjehej gjysëm i vdekun dhe bora sa vinte e bahej ma e thellë dhe ai ecte me shpirt nër dhambë.

— Kam edhe shumë rrugë për të ba, i tha vehtes. Dhe përfytyroi rrugën që do të bante. Deri në qafë do t'i duhej edhe ndonji orë, simbas llogarisë së tij.

Mbas pak u kujtue që e kishte ba gabim llogarinë. E kishte ba në krahasim me herët e tjera. Por sonte ishte ndryshe. Sontë me këtë borë mund t'i duheshin edhe dy orë deri në qafë. Dhe nuk ia pati qejfi fare që e korigjoi llogarinë.

— Deri në qafë, — tha, — po të mos ishte kjo bora, rruga — nuk asht aqë e vështirë.

«Po ç'e do se ma mori shpirtin kjo, se», i tha vehtes me mend.

— Mirë kam ecë, — tha. — Me këtë ecje që kam ba sot, po të mos kishte qenë bora, mund të kisha arritë te shokët tashti.

«Kurse rradhëve të tjera», mendoi, «paskam

ecë ngadalë për derisa arrija nalt me natë. Shumë ngadalë paskam pasë ecë. Asnjherë, s'kam aritë në këtë kohë, megjithëse e kam pasë rrugën shesh me lule».

Nuk ishte vetëm bora që e bante të dukej si mbramje. Mbramja po zbriste rreth e rrotull ngadalë-ngadalë, fshehtas, e pa u kuptue. Bora e freskët që kishte fillue të binte pa erë dhe e qetë, kishte arritë gati një pëllambë mbi borën e ngrime. Ai e mati me pëllambë dhe ndjeu një farë trishtimi edhe nga bora që shtrohej e shtrohej aqë shpejt edhe nga nata që po përhapej e frikëshme.

Dhe mendoi Zenepen.

«Si nuk e kujtova Zenepen atje në rrëpinë?» tha me mend. Dhe qeshi me vehte.

— Po të ishte edhe ajo këtu me mue tashti? Duhej ta mbaja në krahë, — tha. Dhe përsëri qeshi.

— I marrë që jam edhe unë, — tha.

Ndaloi. Hudhi sytë përpara. Nisi të dyshojë për rrugën ku ishte futë.

— Më duket se s'je mirë, more djalë.

I kishte dalë një si kodër përpara. Këtu s'duhej t'i dilte asnjë kodër, asnjë përpjetësinë. Ç'ishte kjo kështu?

«Edhe kjo më duhet mue sonte», qortoi vehten.

U kthye mbrapsht. Mbrapa, me sa mbante mend vendin, i dukej se ishte në rregull. U kthye përsëri mbrapsht. U qitas. Kishte hangër udhë mjaft majtas. Atë që i dukej si kodër përpara, ai duhej ta linte majtas. Ai ishte bregu i hejve.

Nuk u kthye mbrapsht, por preu djathtas. Iu rrotullue bregut në gjysëm harku. Andej e la si

kodër, kurse këndeje dukej si hundë dhe nga nalt poshtë vareshin hej të trashë akulli sa krahu, që zbrisnin deri poshtë tue u hollue. Ca ishin ma të trashë e ma të gjatë, ca ma të hollë e ma të shkurtën, ca ishin këputë e s'kishin majë. Të gjithë ishin të bukur e të veshun në të bardha. Bora i kishte mbështjellë për bukuri.

«Prandaj e quekan bregu i hejve», mendoj ushtari.

— Sikur të pushoja pak, — tha.

I ishin pre fare gjujët. Mezi po qëndronte në kambë. Herë-herë bile përmysej dhe mezi çohej.

«E di që s'duhet të pushoj asnji minutë, mendoj. Nata erdhi dhe unë kushedi se kur do të arrij te shokët. Por s'kam pikë fuqie ma».

— Ke, ke! — i bërtiti vehtes.

Desh të thosh edhe diçka tjetër, po s'e tha. Deshi të thoshte se po të ndalosh në borë, kur je shumë i lodhun, të ze gjumi. Dhe po të zuni gjumi, ngrin në borë, ose të shkyejnë ujtit. Këto ai s'i kishte provue asnjherë vetë, por kishte ndëgjue historina të tilla. Nuk i tha këto, se tashti s'donte të ishin të vërteta e s'donte t'i besonte. Ai, fundi i fundit, pak fare, nja pesë minuta donte të pushonte, sa të merrte pak vehten. Fundi i fundit ai vehten në dorë e kishte. Po ta shifte se i vjen gjumi, çohej menjherë dhe vazhdonte rrugën. Megjithatë nuk i bahej të pushonte.

Me mend e me arsyetim nuk i bahej të pushonte, por kambët s'po e mbanin fare ma; shpa-tullat e kurrizi i thernin, sikur i ngulnin thika pas. I merreshin mend dhe i dukej se mos këtu, aty po rrëzohej. Sa për ujtit, automatikun në krah e kishte ai.

— Oh, s'eci dot ma...

— Ec! — i bërtiti vehtes

— Vdiqa...

— Ec dhe mendo shokët, që do t'i lesh pa bukë, po ndalove! Mendo Skënderin që i duhen barna!

— Nuk kam fuqi ma...

— Ec dhe vdis në kambë!

— Oh, rashë...

— Po re, çou. Dhe ec! Të urdhnoj të ecësh!

Errësina po e mposhtëte bardhësinë gjithandej. Bora që binte nuk dukej ma e bardhë. Ajo farfurinte me reflekse të bardha vetëm aty afër syve të mekun të ushtarit.

Nji ulurimë e largët erdhi nga malet. Ishte nji kuje e vazhdueshme dridhtuese.

— Ujqit! — tha ushtari dhe shtrëngoi fort rrypin e automatikut.

U kujtue ta ndërrojë automatikun e ta nxjerrë në krahun tjetër. I majti i ishte mpi e i ishte ngri fare.

— A të thashë, s'ka ndalesë tashti? — i tha vehtes.

Dhe u bind që s'duhej të ndalonte. U bind sepse rruga vinte pak si në zbritje. Pak fare vinte si në zbritje, por mjaftonte sa të zvaritëshin kambët e tij edhe me pikën e fundit të fuqisë që mund t'u kishte mbetun.

Ulurima e ujkut u përsërit po aqë larg.

Ushtari çapitej midis borës, që i arrinte gati deri në brez. Tashti as që mund t'i çonte kambët deri në atë naltësi edhe sikur të donte të ecte me

hap. Tashti vetëm me gjuhët çante borën. Dhe gjuhët s'po e mbanin ma.

Kjo ishte një lodhje e menjihërëshme, e plotë, e padurueshme, një paralizim i gjithanshëm. Ush-tari kishte sharrue krejt. Dhe posa të rrëzohej mund të mos ngrihej ma.

Por përsëritja e ulurimës së ujkut, kësaj radhe ma e afërt e ma ngjethëse, e trembi mendjen e tij të përgjumun nga lodhja e madhe dhe ai u kujtue se kishte arritë në buzë të pyllit me ahe e çetina. Pylli ishte shumë i madh dhe fillonte me një zbritje shumë të pjerrët dhe të gjatë.

Të ndalonte këtu pa iu futë pyllit, sa ma vonë aqë ma vështirë do ta kishte për ta kalue pastaj.

Zbritja e pjerrët në këto kushte po i pëlqente mjaft ushtarit dhe po i jepte zemër.

«Edhe rrugë baj, po mendonte ai, edhe shploodhem, edhe shkundem pak e vij në vehte». Ai po mendonte që zbritjen e pjerrësinës ta bante me rrëshqitje e me rrokullisje.

Për ujqit tashti nuk bahej merak aqë fort, se sa mund të bahej ma vonë, po ta kalonte pyllin fare natën.

Me qumështin e nanës në majë të hundës me-zi arriti t'i bajë ato pesëmbëdhjetë-njëzet hapat deri në rrëpinë. Aty u ul ndejun dhe u lëshue teposhtë. Megjithëse trashësia e borës aty nuk arrinte ma tepër se dy pëllambë, s'kishte mundësi që rrëshqitja të bahej në rregull, ashtu siç do të dëshironte ai, që të rrëshqiste vazhdimisht ndejun, tue mbajtë me dorë nën vehte nga përpara midis shalëve cepat e prapëm të kapotës. Sikur të kishte mundësi ashtu, me kapotën nën te si sajë, do të

kishte qenë mrekulli. Por diku ngeci e u përplas dhe u rrukullis kollotumba e u gremis teposhtë.

Edhe kjo pati anën e mirë, se vërtet e shkundi nga paraliza e nga agonia që e kishte mbërthye para se të futej në pyll. Sikur u gjallnue disi nga tronditja e rrukullisjes.

Gjithë hallin e kishte tek automatiku. Me kambët e me njanën dorë që e kishte të lirë mbërthehej në vend dhe ndalonte. Rregullonte përsëri kapotën nën vehte si sajë dhe rrëshqiste përsëri i ulun ndejun. Po shpejt humbiste ekuilibrin e rrukullisej.

Herë-herë ja ndalnin vrullin e rrukullisjes trungjet e drujve. Diku u përplas keq e qe tue thye krahun. Dhimbja e madhe e zgjoi krejt nga kllapia.

E shkundi krahun dy-tri herë që të kuptonte nëse i qe thye. Krahu nuk i ishte thye, po dhimbjet ishin të tmerrshme. Veçse ai nuk mund të qëndronte e t'u vinte veshin dhimbjeve.

U zbraps nga trangu i zi e i trashë ku ishte përplasë e kishte ngecë dhe u lëshue kollotumba teposhtë. Dhimbjet e krahut shoqnoheshin me dhimbje të tjera dhe zbeheshin.

Ai nuk e shifte vehten se si ishte katandisë, si ndonji ortek i vogël bore. Në pyll ishte vetëm errësina e natës. Po të mos ishte njeri i gjallë, që i lëviznin kambët e duert, me siguri ai do të ishte rritë rrugës gjatë rrukullisjeve dhe do të ishte ba një ortek i madh. Por ai ishte njeri dhe nuk ishte ortek.

Mbasi mbaroi pjerrësina, ra gërmuq me kokë në borë, i dërrmuem krejt. Çdo pjesë të trupit e

ndjente të sakatueme dhe s'kishte fuqi as të çonte kokën nga bora e të qëndronte ndejun. Në ato çaste as ai vetë nuk dinte ma se cili ishte, çfarë po bante kështu, ku gjindej, nga po shkonte. Ishte vetëm një masë mishi, kockash e gjaku të gjallë që përpëlitej midis borës.

Po të mos kishte goditë trunin e tij ulurima e afërt e ujkut, kushedi se për sa kohë do të kishte ngelë ashtu pa lëvizun fare.

«Ujqit!» i tha truni.

Dhe menjherë kërceu përpjetë. As ai vetë nuk mund ta kuptonte po të pyeste vehten, se si arriti të lëvizte në atë gjendje gati pa ndjenja siç qe ai.

Ulurima dilte nga errësina diku aty afër.

Ushtari i lëshoi dorashkat poshtë, hoqi automatikun dhe nisi ta pastrojë me të shpejtë me duer, ndërsa me dhambë i hoqi shtupën e leckës, që i varej nga tyta dhe i liroi siguresën. Nga ta shkrepse? Ku ishte ujku që ulurinte aqë afër? Mos janë shumë?

Truni i tij vetëtinte nga këto pyetje dhe ai nuk priti ma. Ishte shumë errët dhe s'mund të dallonte gja. Para se t'i hidheshin e të ishte tepër vonë, ai tërhoqi kambëzën.

Breshnia krisi dhe oshëtiu pylli. Fill mbas oshëtimës, sa sundoi heshtja e madhe e pyllit, u ndien kuisjet e egra të lukunisë së ujqëve dhe fëshfëritja e kambëve të tyne që vraponin e merrnin arratinë.

Ushtari shkrepse edhe një breshni tjetër të vogël dhe mbajti vesh. Kuisjet e egra mezi ndigjoheshin nga larg.

U ngashërye. I vinte si për të qa nga gëzimi. E puthi automatikun në grykë. Hekuri i përcëlloi

buzët, por ai nuk u ankue nga kjo. Përkundrazi i erdhi mirë, që u dogj në buzë, se iu duk automatiku si i gjallë.

«Le të kenë dhambë të mpreftë e fuqi sa të duen ujqit», i tha vehtes me mend, «me njeriun nuk maten dot».

Mbas ulurimës së ujqëve, krismave të automatikut dhe thirrjeve të tij, heshtja dhe nata nuk duroheshin. Duhej të dilej sa ma parë nga pylli. Po atij s'i bahej të çohej. Do të kish dashë të mirrte fund udhëtimit aty. Do të kishte dashë të ishte midis shokëve tashti.

Do të kishte dashë të shtrihej e të ngordhte në gjumë.

— Do të kisha dashë shumë e shumë gjana, more vëlla, — i murmuriti vehtes, — por tashti ma mirë duej vetëm një gja: të dalësh sa ma parë prej këtij pylli, se e ke punën pisk dhe t'u shkosh për ndihmë shokëve.

«Si jam këputë unë, mendoj, mezi i natës ka për të më zanë».

— Çou, de, mjaft u rreke! — i thirri vetes.

— Edhe pak, — i lutej vehtja e vet.

Dhe ai nisi t'i bajë agjitacion vehtes:

«Pse s'edi unë që je lodhë e je dërrmue? Unë e dij që vetëm shpirti të ka ngelë pa dalë, por po të vazhdojmë të rrimë këtu edhe ai ka për të dalë. Mendo se jemi në mes të pyllit. Mendo, se po na zu gjumi, ujqit do të vinë përsëri e do të na sulmojnë e do të na bajnë fërtele. Nuk duhet të na zajë kurrë gjumi, deri sa jemi të rrethuem prej ujqëve. Nuk ban ta lëshojmë vehten kështu. Sikur rrëshqanë të tërhiqemi, nga pylli do të dalim se

do dalim. Por, po duelëm nga pylli, ç' mbeti ma?»
— Pak të duket, ë? — pyeti vehten me qesëndi.

«Po ja, kemi hall sa të dalim nga pylli, i përgjigjej zani i mbrendshëm, pastaj me të dalë nga pylli, po të duem çlodhemi pak; pastaj nji sulm sa të kalojmë lugun e andrrave, të dalim në shtegun e diellit dhe që andej në qafë. Nga qafa rrugën e kemi bulëvard, me dhambë do ta hamë, edhe...»

— Çohemi, pra, — thirri i vendosun ushtari.

Kërkoi dorashkat. Njanën e gjeti menjherë, tjetrën s'po e gjente.

— Hajt, moj ti, ku je? — i foli dorashkës që s'po e gjente.

— Edhe ti kërkon të na vonosh tashti?

E gjeti ma në fund edhe atë. E veshi. Rregulloi automatikun krahaqafë. U çue në kambë.

Trupin e kishte plagë nga maja e kokës e në fund të kambëve dhe i therte e i shponte si ta kishin gri me thika. I merreshin mendt. Hepohej si i trullosun gati për t'u shemb përtokë.

— Ç'asht kështu me mue? — pyeti i inatosun.

— Bahu burrë, de! — i tha vehtes. — Mblidhu nji herë si duhet! Rrugë tjetër s'ka. O rri e vdis këtu, ose ec e mos bën naze!

Ai e dinte se këto nuk ishin naze. Ishin kambët e gjujët që s'po e mbanin. Por me kambët e me gjujët nuk arsyetonte dot.

Bani ç'bani, e mblodhi vehten. Ec dy hapa e rrëzohu. Çohu dhe ec përsëri. Përsëri shembu e rrënko. Prap çohu e tërhiq si kërmill. Ec dhe vetëm ec. Vetëm ec.

Dhe kështu sikur iu nxenë gjymtyrët. Dhi-

mbjet nuk po i ndjente aqë fort. Dhe ecja sikur bahej vetvetiu.

Papritmas, pa e mendue fare, ushtari nisi të këndojë.

E kuptonte që s'kishte fuqi të këndonte, por posa që e filloi kangën, nuk donte ta ndërpriste. Fjalët e kangës ishin heroike, por ai i nxirte me rënkime e ofshamje. Melodia i ngecte në fyt, por ai nuk donte ta ndërpriste kangën dhe pëshpëriste fjalët. Shtrëngohej të thërriste fort, shfrynte dufin e lodhjes, zani i dilte i çjerrë e i mbytun. Ai këndonte që të ndëgjonte vehten se ishte ende gjallë.

Kanga e mbante vërtet gjallë. Vërtet copa-copa ajo kangë sa gati nuk dukej të ishte kangë, por ajo e mbante gjallë. Dhe nuk u mundue të gjejë tjetër kangë për të këndue. Përsëriste strofat e saj në mënyrë mekanike. Mjaftonte të ndëgjonte zanin e tij. Mjaftonte të mos e mbyste heshtja dhe nata.

Drujt e pishave dhe aheve nxinin ma fort se errësina. Megjithatë bora fekste me bardhësinë e saj. Ushtari këndonte dhe ecte.

Sukulla të mëdhaja bore shembeshin nga kunorat e pishave. Nji krisëm e çjerrë ushtoi në pyll. Diku aty pranë u thye ndonji krah i madh ahu, apo u shemb ndonji pishë e vjetër.

Nji hop ushtari e ndaloi kangën dhe bashkë me kangën ndaloi edhe vetë. Përgjoi krismën e çjerrë. Pylli uturini. Dhe mbas pak gjithshka ra në fashë. Heshtja dhe nata përsëri vendosën rendin e tyne. Dhe ushtari nisi përsëri kangën e bashkë me kangën hudhi çapet.

Kur doli nga pylli, humbi drejtimin. Po mendohej nga duhej të drejtohej. Po mendohej ta

merrte me mend drejtimin nga duhej të shkonte, se vallja e marrë e borës kishte përfshi gjithë hapsinën. Asnji mundësi orjentimi nuk kishte. Por atij i ra në mend se duhej të merrte gjysëm djath-tas.

E drejtoi trupin andej nga u bind se duhej të vazhdonte rrugën dhe mendoi se e kishte ba hak të pushonte nja pesë minuta.

Vërtet që e kishte ba hak të pushonte pak, por ai po ngurronte, për arsye se në luginë e andrrave shtresa e borës mund të kishte arritë ma tepër se kudo, deri në brez e ndoshta deri në fyt dhe sekonda sekondës rritej. Prandaj duhej kaluar edhe luginë e andrrave, pastaj, vendi ma i përshtatshëm për të pushuar do të ishte te shtegu i diellit.

— Luginë duhet kaluar një minutë e ma parë, — tha ai.

Dhe mendoi, se qysh me borën e parë te luginë pat arritë shtresa dy pëllambë, ndërsa kudo s'kishte asnji pëllambë borë.

«Këtu më vjen deri në brez, mendoi ushtari, në luginë mendo dyfishin».

U nis.

«Tashti duhet të kenë dalë shokët të më presin», mendoi. «Kanë thirrë sa kanë thirrë nalt në luginë dhe tashti mund të jenë tue zbritë poshtë».

— Mos thirrni, o shokë! — tha, — jam ende shumë larg. Mue më bahet sikur ju ndëgjoj, por e di se ju nuk do të më ndëgjoni kaq larg edhe sikur të shqyhesha tue thirrë.

Niveli i borës i arriti deri në gjoks. E kuptoi se kish hy në luginë e andrrave.

Rrugën tashti e çante me brryla e me gjoks, me gjuj e me kambë. Ecte në një det pambuku, i qullun deri në asht.

— Mos thirrni, o shokë, jam shumë larg. Më falni që po ju mundoj sonte.

Herë-herë hendeku ku çante trupi i tij kthehej në tunel.

Ushtari zhytej kokë e kambë dhe ngrinte duert nalt, shpërndante borën që e vorroste krejt në tunel. I jepte trupit përpara me kambë e me duer, nxirte kokën jashtë. Dhe sa nxirrte kokën nga masa e borës ndëgjonte zanin e tij. Ai tashti fliste vazhdimisht me shokët. Nuk pushonte asnjë çast së foluni me shokët:

— Ju ndëgjoj, o shokë, ja, këtu jam. Durim edhe pak.

Po dallgët e borës e përmbytin dhe ai zhytej e humbiste mbrenda. Megjithatë ai edhe i zhytun i tani në borë, tue u përpjekë e tue u përpëlitë me të gjitha forcat që i kishin mbetë, vazhdonte të fliste pa pushim. Veçse mbrenda në borë nuk arrinte as vetë t'i dallonte fjalët e veta, bile as zanin e vet nuk e ndëgjonte dot. Por ai megjithatë fliste, fliste, fliste. Dhe tue folë vazhdimisht me shokët, ai arriti edhe t'i shofë aty pranë tij. Kishin ardhë të gjithë ata. Kishin ardhë të gjithë ata, bashkë me komandantin.

«Shoku komandant, raportoi ai, urdhni juej u zbatue!»

Komandanti iu hodh në qafë dhe e përqafoi, e puthi. Shokët thërrisnin të gëzuem dhe hidheshin kush e kush ma parë për ta përqafoe.

Ushtari fluturonte nga gëzimi. Hiqte automatikun, zgjidhte rrypat e çantës, lehtësohej.

Shokët e ngrinin në krahë, e hidhnin përpjetë.

Ku ishin kështu?

Ishin tamam në kroin e ketrave.

«Hapni çantën, o shokë, u thoshte ai! Merrni bukët, ushqimet, barnat! Ja, edhe ju të dyve jua solla këpucët. Ja, të tuat Taqo. Ja, edhe të tuat Skënder. S'lëviz dot ti Skënder? Kaq sëmurë asht, o shokë? Merrni barnat që kam sjellë për te!

Shokët s'e linin të binte përdhe. E mbanin nër krahë si foshnje.

«Gjallë, vdekun do të vija sonte se s'bante, u thoshte ai, «s'e lija Skënderin pa barnat unë sikur...sikur...»

Shokët i ndiznin një zjarr të madh dhe ai futej midis flakëve dhe ngrofej e qeshte. Edhe shokët qeshnin. Dhe flakët s'e digjin atë, flakët nuk digjin fare. Dhe ai qeshte. As kapotën nuk arrinin ta digjin flakët, as çantën në shpinë të tij. Ai kishte frikë se mos digjej çanta e u thoshte shokëve:

«More shokë, ma hiqni çantën, se do digjen bukët! Do ju digjen këpucët more Skënder, more Taqo...»

Por ata tashti po banin mbledhjen e organizatës së rinisë. Dhe gjithë shokët e repartit po ndëgjonin fjalën e tij. Ishin në repart, jo në kroin e ketrave.

«Unë zotohem, shokë, fliste ai, se do të punoj me ndërgjegje të plotë, do të jem i disiplinuem dhe nuk do të kursej asgja për të mbajtur flamurin që kemi marrë»!

Dhe Zenepja duertrokiste me fustanin e bardhë prej bore. Dhe mbasi duertrokiti fort e fort, hapi krahët e saj të bardha dhe vrapoi drejt tij e iu hodh në qafë. Gjini i saj gufonte dhe ishte i butë si pambuk. Ai mbështeti kokën aty në gjinin e saj. Zenepja i lëmonte flokët, e përkëdhelte në

faqe e në ballë me gishtat e saj të hollë e të ftoftë. Dhe atë e zuni gjumi aty. Dhe nisi të shofë një andërr të bukur, sikur fluturonte në qiell dhe së bashku me të fluturonte edhe Zenepja. Në qiell fluturonin edhe qingja të bardhë.

Pastaj ai nisi t'i bjerë fyellit dhe qingjat për-typeshin dhe ndëgjonin të urtë e të butë kangën e bariut të tyne.

Jo, ai nuk po i binte fyellit. Ai zbërthente e mbërthente mitrolozin. Atë sustë ku duhej ta vinte? Mbetej i hutuem. «Nuk dij ta mbërthej, i ankohej komandantit të tij. Komandanti qeshte tek e shifte ashtu të ndrojtun si nuse të re nën uniformën ushtarake: «Mos u mërzit, fare thjeshtë asht», i thoshte komandanti dhe e zbërthenin e e mbërthenin bashkë.

... Sot ishte dita e parë që ata hynë në kooperative. Shiko babai, sa i mallëngjyem asht. Ka ngrysë dy vetullat e trasha të zeza dhe e çon dorën midis fshatarëve e kërkon leje të flasë. Mban qylafin nër duer, e rrotullon nëpër gishtat njënjë dhe s'di nga t'ja nisë. Hap gojën e thotë: «O shokë, tashti ne do të punojmë për vehten tonë, për fëmijët tanë. Kaq pata për të thanë».

Pastaj ai nisi t'i shkruiej letër familjes. Të gjithë ushtarët në dhomën kulturalo-arsimore u shkruenin letra familjeve. Ai shkruente në letrën e tij: «Me detyrën ushtarake kaloj shumë mirë. Merrak për mue mos kini fare, se këtu kam shumë vëllezën, që shkojnë si në shtëpi, bile edhe ma mirë se në shtëpi...»

«Shoku komandant! Urdhni juëj u zbatue. Bukët, ushqimet, barnat e këpucët, i solla!»

Komandanti e përqafonte dhe pastaj e qortonte:

«Kur të tha plaku, se nuk duhej ta vazhdoje rrugën, të ishe kthye...»

«Unë do të vija, shoku komandant, gjallë, vdekun. Nuk mund të lija shokët pa bukë dhe Skënderin pa barna shoku komandant...»

Dhe sekretari i rinisë së kooperativës po fliste në mbledhje për te: «Aty ku gërryreshin bagëtitë e beut, nana i këndoi vogëlushit nina-nanat e para e mbytun në lotët e vorfnisë e të mjerimit... Ai asht i pari në punë e i fundit në pretendime. Në se blegtoria jonë ka shkue mbarë, këtu ka merita edhe shoku ynë i dashun... Unë shokë propozoj, që bariun tonë të palodhur ta pranojmë një zani në organizatën tonë të rinisë...» Dhe ja tek po i dorëzojnë midis duertrokitjeve biletën e anëtarësisë numur 266880.

Dhe ai ecte dhe ecte. Herë krah për krah me Zenepen, herë hidhej me shokët në sulm në stërvitjet taktike. Po gjithmonë ecte. Gjallë, vdekun ai ecte përpara. Ai nuk kishte ngelë në asnjë vend. Asgja nuk mund ta pengonte ecjen e tij. Ai ecte. Dhe përsëri ecte krah për krah me Zenepen, me çantën e bukëve, ushqimeve, barnave në shpinë. Ecte për shokët e tij dhe përsëri hidhej në sulm në stërvitjet taktike, kaptonte qafa, brinja malesh, lugina të mbulueme me borë.

Nënreparti i tij ishte «nënrepart shembullor». Ata të gjithë luftonin pa rreshtun për të zhdukë edhe çfaqjet ma të vogla negative, për të naltësue kështu figurën morale të çdo ushtaraku.

«Shoku komandant, urdhni juej u zbatue! Gjallë, vdekun unë vendosa të vij...»

Shokët e ngrinin në krahë, e hidhnin përpjetë. Ku ishin kështu? Në kroit e ketrave ishin.

«Kapni çantën, o shokë, merrni bukët, ushqimet, barnat!»

Shokët ndezën një zjarr të madh.

«Gjallë, vdekun do të vija unë...»

Ai ngrofej midis flakëve të zjarrit të madh dhe nuk digjej. As kapota nuk digjej nga zjarri. Por çanta me bukët mund të digjej.

«More shokë, hiqeni çantën nga zjarri, se do të digjen bukët...!»

Dhe gjithë shokët e repartit ndëgjonin fjalën e tij:

«Unë zotohem, shokë, se do të punoj me ndër-gjegje të plotë dhe nuk do të kursej asgja...!»

Zenepja me fustanin e bardhë prej bore iu hudh në qafë. Gjini i saj gufonte dhe ishte i butë si pambuk. Ajo e përkëdhelte në faqe e në ballë me gishtat e saj të hollë e të ftoftë. Ndërsa ai i binte fyellit dhe qingjat përtyreshin pranë tij.

Dhe zbërthente e mbërthente mitrolozin. «Asht fare kollaj», i thoshte komandanti i tij.

Dhe babai fliste me qylaf nër duar ditën e parë që u formue kooperativa: «Tashti ne do të punojmë për vehten tonë...»

I shkruente letër të vëllait «Ti e di mirë se sa ka vuejtë familja jonë para çlirimit. I mban mend ato që na tregonte babai? As barkun me bukë nuk ngopnim...»

Dhe ai u çonte bukën shokëve në kroin e këtrave. Ecte nëpër borë dhe kacafytej me erën, me stuhinë, me ujquit, por nuk ndalonte kurrsesi.

Dhe i shkruente të vëllait: «Tashti duhet t'ja shpërblejmë Partisë tue krye me ndër-gjegje shërbimin ushtarak. Mos i harro kurrë këto, i dashun vëlla!»

«Unë vendosa vetë, shoku komandant, të vija gjallë, vdekun. Për shokët jepet edhe jeta...»

Dhe sekretari i rinisë së kooperativës fliste në mbledhje:

Dhe plaku nën rrapin e madh, në hymje të fshatit i thoshte: «Ktheu, o bir, se kjo borë nuk pushon sot e gjithë natën! Eja me ne në fshat e nisun nesër me sabah!»

«Ju falemnderit shumë! Por sonte do të shkoj gjallë, vdekun te shokët. Për shokët jepet edhe jeta...»

Ai shkruante letër: «Ti e di mirë sa ka vuejtë familja jonë. Partia na dha bukë. Mos i harro kurrë këto, i dashun vëlla!»

«Unë vendosa vetë të vija gjallë, vdekun, shoku komandant».

Sekretari i rinisë së kooperativës fliste për nana-nanat e para. Propozonte që bariun e palodhura ta pranojnë në organizatë.

Shokët e mbanin në krahë, e fluturonin për-pjetë.

Zenepja vraponte me krahë të bardha.

Ai ngrihej midis flakëve.

«Çantën, shokë!»

«Zotohem se nuk do të kursej asgjë...!»

Xhaxhai fliste për fusha me lule.

Ai me Zenepen fluturonin në qiell. Dhe në qiell kishte fusha me lule.

Ai shtrihej nën mollën e tij të lulzuese. Ishte pranverë dhe lulet e bardha të mollës së tij, përpara shtëpisë së re, shkëndeshin si flokë bore mbi trupin e tij dhe e mbulonin, e mbulonin, e mbulonin...

Çanta po digjej në zjarr dhe Zenepja flutu-

ronte me fustan prej bore dhe ai i binte fyellit dhe zbërthente e mbërthente mitrolozin dhe hidhej në sulm në stër vitje dhe i shkruente letër të vllait dhe babai fliste, nana qante, sekretari i rinisë fliste, komandanti e shokët e përqaftonin dhe e puthnin dhe lulet e bardha të mollës së tij shkundeshin si flckë bore mbi trupin e tij dhe e mbulonin, e mbulonin, e mbulonin.

Dhe ai ecte vazhdimisht. Nuk kishte ndaluar në asnjë vend. Zemra e tij e madhe nuk kishte pushuar së rrafuni. Dhe agimi zbardhi përsëri. Dhe dielli lindi përsëri.

«Fort po shndritë njaj diell e pak po xé! Ç'p'o merr frima rrapin e Jutbinës! Borë e madhe që ka ra, randojnë ahat për me u thye. Kin çetinat vetëm kreshtat, ushtojnë lugjet prej ortiqesh, prej ortiqesh, kah po bijnë ndër gropa? Janë ra vashat me gja n'lumë, kanë gjetë lumën tanë ngri akull; kanë nisë vashat me lypë krojet, kanë gjetë krojet tanë ngri hej! Ça kanë qitun e kanë thanë? «Kur t'bahë Zoti me e lirue, gjaja e gjallë, ndruem, ka mbarue;»¹⁾

Po, zot, ç'janë njata shtegtarë?

Mos janë nisë trimat për me çetue? Që ata qafat kurrë s'und i kalojnë!»

Njata shtegtarë ishin ushtarë e fshatarë, që janë repartin e fshatin me mëngjes për t'iu ngjitur malit përpjetë, për të kërkue ushtarin, që nuk kishte arrit në kroit e ketrave. Nënreparti i dislokuem në kroit e ketrave kishte pyetë me radio komandën e repartit, në se ishte nisë ushtari. Ushitari ishte nisë. Po nuk kishte arritë.

1) Fragment i shkëputur nga cikli i kreshnikëve.

Tue kalue bri rrapit të madh, njani nga fshatarët tha:

— Këtu e takuem ushtarin dje në mëngjes e i thamë të kthehej. Ai s'u kthye. Ai tha se ishte me shërbim.

Kapiteni në krye të kolonës nuk u përgjigj.
Kolona u nis përsëri.

Bora zbardhte anembanë dhe shkëlqente prej diellit. Mali i bardhë përball ngrihej vigan me kryet deri në qiell.

Kolona po i ngjitej kodrës në majë. Nga kodra u drejtue për në rrazë të malit. Arritën te shkambi që kishte kokën si kokë njeriu dhe kap-tuen tutje malit përpjetë.

Kërkuen lugina e gropa, kërkuen shpate e gryka, kërkuen hone e kroje, pyje e pllaja, por ushtarin nuk e gjetën se ku kish mbetë. Ushtari kish mbetë në mal e ishte njësue me te. Mali i bardhë vigan qëndronte krenar me kryet deri në qiell. Ata kërkonin ushtarin dhe kudo gjenin malin e bardhë, përmendore luftash, përpjekjesh, heroizmash dhe fitoresh. Ata kërkonin ushtarin dhe ushtari ishte vetë mali i bardhë, i naltë, i patundun, gjithë e krenar. Ushtari ishte shndrrue në përmendore të bardhë me kryet nalt deri në qiell.

Edhe shokët e ushtarit, me komandantin e tyre në krye, zbritën nga pika e dislokimit të kërkonin shokun e tyre. Por edhe ata gjetën vetëm malin e bardhë vigan me kryet deri në qiell. Ata gjetën vetëm përmendoren e bardhë me kryet deri nalt në qiell.

Skuadra ushtarësh u shpërndanë një javë të tanë dhe kërkuen pëllambë për pëllambë malin e

bardhë. Dhe kudo që shkelnin gjenin në çdo hap malin vigan që qëndronte krenar me kryet deri në qiell. Kudo, në çdo hap, mali i naltë, i bardhë ishte ushtari vetë, me kryet deri në qiell, me kryet deri te dielli. Kudo ndienin jehonën e zanit të tij.

Kur erdhi pranvera dhe çetinat nxorën kreshat nga bora, krojet u shkrinë e bora u dé e krojet vërshyen e lumi buçiti e dardhat e mollët u veshën si nuse nër fusha, ushtarët e gjetën ushtarin në lugun e andrrave me automatikun krahaqafë, me çantën në shpinë, me fytyrën rrumbullake e të qeshun, me sytë gjithënji të mendueshëm me vetullat e zeza dhe flokët gështenjë.

Në kooperativën e tij në fshat ate e shoqnoi nënreparti i tij, komandanti i tij dhe gjenerali.

Arkivolin ja vendosën përpara shtëpisë nën mollën e tij të veshun si nuse me lule të bardha. Mbi arkivol i vendosën automatikun. Dhe baba, nana, vëllai i tij ushtar, xhaxhai veteran i luftës, shokët e nënrepartit të tij, komandanti i tij, gjenerali dhe gjithë fshati i banë roje nderi ushtarit të popullit. Mbi arkivolin e tij, dy lule të bardha nga molla u shkëputën dhe ranë pranë e pranë te kryet.

Gjenerali, me automatikun e ushtarit të popullit, shkrefi tri breshni.

Babai iu drejtue djalit tjetër. Djalit i ndritnin dy pika lot nër faqe. Babai i tha:

— Bahu ushtar i mirë! Po që nevoja, për atdheun, për Partinë, jepe edhe ti jetën si yt vëlla!

Dhe kur po ngrinin arkivolin, një vajzë u shkëput nga turma, u afrue e u përkul mbi arkivol. Zgjati dy gishtat e hollë dhe mori dy lulet e mollës. Ato dy lule të bardha ajo i vendosi në gjinin e vet.